

I S S N 1 3 9 2 - 7 3 7 X

Archivum Lithuanicum 21

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO
VILNIAUS UNIVERSITETAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ARCHIVUM *Lithuanicum* 21

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
VILNIUS 2019

Redaktorių kolegija / Editorial Board:

PROF. HABIL. DR. *Giedrius Subačius* (filologija / philology),
(vyriausiasis redaktorius / editor),

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO,
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Birutė Triškaitė* (filologija / philology),
(vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja / associate editor),

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

HABIL. DR. *Ona Aleknavičienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Roma Bončkutė* (filologija / philology),
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

PROF. DR. *Pietro U. Dini* (kalbotyra / linguistics),
UNIVERSITÀ DI PISA

PROF. HABIL. DR. *Jolanta Gelumbeckaitė* (kalbotyra / linguistics),
JOHANN WOLFGANG GOETHE-UNIVERSITÄT FRANKFURT AM MAIN

DR. *Reda Griškaitė* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DOC. DR. *Birutė Kabašinskaitė* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Bronius Maskuliūnas* (filologija / philology),
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

DOC. DR. *Jurgis Pakerys* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Rūta Petrauskaitė* (filologija / philology),
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS, KAUNAS

HABIL. DR. *Christiane Schiller* (kalbotyra / linguistics),
HUMBOLDT-UNIVERSITÄT ZU BERLIN

PROF. DR. *William R. Schmalstieg* (kalbotyra / linguistics),
PENNSYLVANIA STATE UNIVERSITY, UNIVERSITY COLLEGE

HABIL. DR. *Darius Staliūnas* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Mindaugas Šinkūnas* (kalbotyra / linguistics),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Aurelija Tamošiūnaitė* (filologija / philology),
JOHANNES GUTENBERG-UNIVERSITÄT MAINZ

DR. *Jurgita Venckienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

Turinys (Contents)

Straipsniai (Articles)

Wolfgang Hock

Untersuchungen zu Daukšas Postille – IV. *Zur Textkonstitution* o 9

Birutė Triškaitė

Milkų šeima XVII–XVIII a. Prūsijos Lietuvoje: genealogijos rekonstrukcija o 73

Kotryna Rekašiūtė

Heinrichas Theodoras von Schönas: ryšiai su masonais o 127

Birutė Kabašinskaitė

Katekizmo pokyčiai XVIII–XIX a. pradžios lietuviškoje kalvinistų raštijoje o 147

Roma Bončkutė

Simono Daukanto *Būdo* recepcija Maironio *Apsakymuose apie Lietuvos praeigą* (1891) o 165

Giedrius Subačius

Pirmosios Simono Daukanto knygos *Prasma lotynų kalbos* (1837)

raidės <I-, J->, <i-, j-> ir jų rinkėjai o 193

Jurgita Venckienė

Hektografinis *Trumpas lietuviškos gramatikos konspektas* –

nežinota XIX a. pabaigos gramatika o 209

Daina Urbonaitė, Loreta Vaicekauskienė

Gimtoji kalba mokykloje: Vakarų Europos švietimo paradigimų istorija

su šiandieninės Lietuvos prieskoniu o 233

Ramunė Čičirkaitė

Ar žodžio galo balsių ilgumą lemia kalbų kontaktai? Praeities mįslė

iš kelių kartų įvairiakalbių vilniečių perspektyvos (trukmės aspektas) o 255

Publikacijos (Publications)

Ona Aleknavičienė

Henriko Lyzijaus laišakai (1718, 1722) Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I

dėl Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro o 283

Recenzijos (Reviews)

Reda Griškaitė

Recenzuojama: Aurelijus Gieda, *Manifestuojanti Klėja. Istorikai ir istorika Lietuvoje 1883–1940 metais*, 2017 o 311

Vilma Žaltauskaitė

Recenzuojama: Reda Griškaitė, *Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Volfgangaitė. Aleksandra Tekla Sofja Wolfgang, 1805–1861. Bibliotheca Archivi Lithuanici* 10, 2016 o 331

Paweł Brudzyński

Recenzuojama: *Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblija: NOVUM TESTAMENTUM Domini Nostri Jefu CHristi Lithvanicâ Lingvâ donatum* o 339

Dalia Dilytė

Recenzuojama: Mikas Vaicekuskas (sud., par.), Daiva Krištopaitienė (par.), Kristijonas Donelaitis, *Raštai 2. Poetiniai tekstai. Metų eilutės ir žodžių junginiai, Metų fragmentas, Pričkaus pasaka apie lietuvišką svodbą, pasakėčios, eilėraščiai, kiti eiliavimai*, Dokumentiniai ir kritiniai leidimai, vertimai, 2019 o 347

Dalia Satkauskytė

Recenzuojama: Arūnas Streikus, *Minties kolektyvizacija: cenzūra sovietų Lietuvoje*, 2018 o 353

Ruth Leiserowitz

Rezension von: Gitanas Nausėda, Vilija Gerulaitienė (Hrsg.), *Chronik der Schule zu Nidden*, 2013; Gitanas Nausėda, Vilija Gerulaitienė (sud.), *Nidos mokyklos kronika*, 2016 o 361

Diskusijos, apžvalgos, pastabos (Discussions, Surveys, Notes)

Gytis Vaškelis

In memoriam Petru, Petru Kalibatui (1948–2019) o 371

Roma Bončkutė

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius

Simono Daukanto *Būdo* recepcija Maironio *Apsakymuose apie Lietuvos praeigą* (1891)

Juozas Tumas-Vaižgantas (1869–1933) rašė:

Mūsų kultūros istorijoje XIX šimtmetyje didieji autoriai buvo ne Duonelaitis, ne Simanas Daukantas, net ne Motiejus Valančius, bet trys Antanai, kurie po labai nedaug tebuvo parašę: Strazdas, Baranauskas ir Vienažindys. [...] Visų šitų autorių reikšmė vergaujančiai lietuvių tautai buvo ne meno dalyku daroma. Dailių dailės šie trys vyrai nėra davę nė vieno pavyzdžio, kuriuo jų atmintis laikytųsi amžiams. Ne, jie davė didesnių dalykų: jie mokėjo prabilti į lietuvių sodiečio širdį, užgauti jautriausias jos stygas, užtarimo balsamu apipilti labiausia sopamas vietas¹.

Ši citata apie antanų poezijos poveikį nurodo jausmines susidomėjimo lietuvių kultūra ištakas, o po to, kai tautiškai angažuoti aušrininkai XIX a. pabaigoje pradėjo visuomenėje diegti poreikį skaityti Simoną Daukantą, iš jo lietuvių kalbos mokėsi ne vienas rašytojas. Apie Daukanto kalbos įtaką to meto kultūrininkams liudija straipsniai leidinyje *Auszra*, ypač tie, kuriuose tiriama Lietuvos istorija, čia gausu Daukanto intertekstų; be to, buvo spausdinamos jo veikalų ištraukos². Reda Griškaitė akcentavo, kad Daukantas „ne be Šliūpo pagalbos, tampa didžiuoju *Auszros* herojumi, 'Lietuvos rasztininku'“³. Nors aušrininkai ir abejojo Daukanto tekstų istoriniu tikslumu, jo koncepcijos ir turtinga tekstų raiška padarė didžiulės įtakos ir *Auszros*, ir kitų XIX a. pabaigoje leistų leidinių autoriams ir skaitytojams.

Jonas Mačiulis-Maironis (1862–1932), rašydamas *Apsakymus apie Lietuvos praeigą* (1886; išleista 1891; toliau – *ALP*), gausiai rėmėsi Daukanto tekstais, nors darbe to nenurodė. Pirmieji *ALP* kritikai⁴ tekstų nelygino, Daukanto poveikio neaptarė, todėl iki šiol Daukanto įtaka *ALP* ir Maironio kūrybai⁵ palyginti mažai akcentuojama, vis

¹ Tumas 1925, 47–48.

² Jonas Basanavičius straipsnio „Išz musu praeigos“ tęsinyje „II dalis“ paskelbė Daukanto *Bd* (12–14) ištrauką apie neįžengiamas girias (Basanavičius 1885, 105–111).

³ Plg. Griškaitė 2013, 200–201.

⁴ [Šliūpas] Bomba 1891, 623–624; Voldemaras 1906a, 3; Voldemaras 1906b, 4.

⁵ Plg. Žmuida 2019, 412–419; Andriukonis 2018.

dar palaikoma mintis apie Maironio istorijos modernumą⁶. Juozo Brazaičio-Ambrazevičiaus⁷, Vandos Zaborskaitės nuomone, kad didelė dalis *ALP* yra nuo Daukanto nurašyta, daugelio kitų tyrėjų nutylima. Zaborskaitė pabrėžė, kad populiariai parašyta istorija yra kompiliacinio pobūdžio⁸, palygino turinio plano detales, bet neskyrė dėmesio raiškos plano sutapimams. Brigita Speičytė poeto kūryboje surado daugiausia Daukanto intertekstų⁹, o *ALP* pavadino „stilistinėmis pratybomis“¹⁰. Mokslininkė akcentavo, kad poetas savo kūrybos „potekstėje išlaiko Daukanto veikalų mintį“¹¹. Tačiau Speičytė suklydo, manydama, kad Maironis rėmėsi istorija *Darbay senuju Lituviu yr Zemaycziu*¹² (toliau – *DARB*), paliko keletą kitų netikslumų.

Maironis *ALP* pratarinėje paminėjo Daukanto istoriją *Pasakojimas apei Wejkalus Letuviu tautos senowie*¹³ (toliau – *P*) ir vieną kartą tekste pateikė nuorodą į šį darbą. Tačiau tekste nėra nuorodos į kitą Daukanto veikalą – *BUDA Senoves-Lėtuviu Kalnieniu ir Zamajtiu*¹⁴ (toliau – *Bd*), nors juo remtasi¹⁵. Tad šio straipsnio objektas – Daukanto *Bd* recepcija Maironio istorijoje *ALP* (1891). Daukanto *Bd* svarbai poeto ankstyvosios kūrybos laikotarpiu atskleisti atsižvelgiama į poemą *Lietuva*¹⁶ (toliau – *L*), vėlesnius *ALP* istorijos leidimus – 1906 m. *Lietuvos istorija* (toliau – *MLI*), *Lietuvos praeiti* (toliau – *MLP*).

6 Plg. „[...] ir šis darbas savo visuomeniniu svoriu ir metodologija pralenkė Simono Daukanto, aušrininkų Jono Basanavičiaus ir Jono Šliūpo pobūdžio studijas“ (Žvirgždas 2019, 20). Leonidas Donskis rašė: „Bet skirtingai nuo Daukanto, Maironis pripažįsta universaliąsias Vakarų civilizacijos įtakas Lietuvai (visų pirma krikščionybės poveikį)“ (Donskis 1993, 17). Daukantas neatmetė nei Vakarų kultūros, nei krikščionybės įtakos. *Bd* rašė, kad krikščionys nuo 1300 m., apsigyvenę prūsų, žemaičių ir lietuvių pasienyje, nenorėdami, kad lietuviai juos kultūrinio požiūriu pralenktų, draudė jiems gyventi miestuose, užsiimti amatais, prekyba. O kunigaikštis Gediminas 1323 m. krikščionis kvietė, atleido nuo mokesčių, nevaržė tikėjimo (*Bd* 228). Donskis neišliko nuoseklus ir straipsnyje pacitavo jo koncepcijai priešingą Vytauto Kavolio mintį apie Daukanto „vakarietiškesnę“ negu Maironio istoriografiją (Donskis 1993, 17).

7 Brazaitis 1959, 113.

8 Zaborskaitė 1987, 44–55.

9 Po Speičytės tyrimo nebegalima pritarti Tomui Venclovai, rašiusiam, kad Maironio „eilės atrodo tikras literatūrinis stebuklas“, kuris gimė „[b]veik tuštumoje“ (Venclova 1991, 286).

10 Speičytė 2012, 81.

11 Speičytė 2012, 84.

12 Speičytė 2012, 40–41.

13 *P* [1850–1854].

14 *Bd* 1845.

15 Juozas Jakštas manė, kad *ALP* remtasi tik „trumpos Lietuvos istorijos rankraščiu“, t. y. *P* (Jakštas 1974, 235). Aurelijus Gieda apibendrintai rašo apie Daukanto Lietuvos istoriją, nekeldamas konkrečių šaltinių klausimo: „Pirmiausia Maironis savo darbui suteikė visai kitokią (populiaraus leidinio) formą nei Daukantas. Jis nerašė tūkstantį puslapių siekiančio veikalą, o atvirksčiai – siekdamas populiarios ir paprastos išraiškos, trumpino, schematizavo, praleido ilgus (nes jie jam buvo ne tokie aktualūs) ir painius Lietuvos istorijos epizodus. Jau vien todėl (pagal pradinį sumanymą) Maironio darbas, kuriuo taikytasi į platesnius sluoksnius ir populiarią formą, galėjo sukelti kur kas didesnį visuomeninį rezonansą, vaidinti kur kas svarbesnį vaidmenį tautiškai suprastos istorinės kultūros klostymosi procesuose“ (Gieda 2019, 405). Tačiau primintina, kad *Bd* formatas atitiko *ALP* formatą – *in octavo*, o apimtis taip pat panaši: apie 200 puslapių. Rašydamas *ALP*, Maironis neturėjo galimybės susipažinti su *Istorija žemaitiška* (1106 p.), kuri pradėta skelbti 1891 m. laikraštyje *Vienybe Lietuvininku*.

16 Poemoje *Lietuva* yra eilutė, kuri rodo, kad kūrinys parašytas / perrašytas ne anksčiau kaip 1889 m.: „Czia traukia Varpą brolei daugiese“ (*L* 53).

1. DAUKANTO VEIKALAI – ALP ŠALTINIAI. Artėjant Simono Daukanto 100-osioms gimimo metinėms, ruošiasi paskelbti svarbiausius jo darbus. 1880 m. Basanavičius, įstojęs į Lietuvių literatūros draugiją (vok. *Litauische literarische Gesellschaft*), jos valdybai siūlė leisti populiarius Daukanto raštus¹⁷. 1883 m. nuo pirmojo *Auszros* numerio ne tik pradėta spausdinti Jono Šliūpo straipsnius „Simanas Daukantas, Lietuvos raštininkas“¹⁸, bet ir žadėta 1884 m. paskelbti Daukanto *P* ir taip padaryti „prieinamą dėlei wisu akywuju (akyluju) Lietuviū, o lengwa-palengwa asz ir kitas jos dalis apgarsinsiu“¹⁹.

Maironis, pradėjęs (1884) studijuoti Kauno kunigų seminarijoje, susipažino su čia saugotais Daukanto veikalais, kuriuos paminėjo *ALP*:

Daukantas garsus kaipo mūsų praeigos tyrėjas; tarp kitų jo darbų įpatingai minėtini yra: Budas senowęs Lėtuviū 1845 Petrapilėje ir Pasakojimai apie Lietuviu veikalus 3t in folio, ką tebėra neatspausdinti (*ALP* 181).

Jis žinojo, kad Šliūpas 1882 m., pašalintas iš Maskvos universiteto, Antano Barausko leidimu Žemaičių kunigų seminarijoje Kaune perrašinėjo rankraščio *P* pirmąją dalį, kurią ketino paskelbti. Maironis, nesulaukdamas publikacijos, 1885 m. laiške *Auszros* redakcijai klausė, „Ar sulauksime to brangaus skarbo, ar tas nuoraszas gal kur nužuvo?“²⁰. Galima tik spėlioti, kad Šliūpo pažado neįvykdymas lėmė *ALP* pasirodymą. 1885 m. Maironis jau buvo susipažinęs su Daukanto tekstais, minėtame laiške *P* pavadino *brangiu rankraščiu*. Vaižgantas, daug poeto biografijos detalių sužinojęs iš jo paties, rašė, kad

Mačiulis iš pat pradžių kimba į lietuvių romantikus, istorikus ir poėzininkus pirmosios pusės XIX amžiaus. Studijuoja juos, persiima jų idėjomis, kaip ir jie viską lietuvišką ima apoteozuoti; pagaliau, imasi rašyti lietuviams pirmąjį jų gi istorijos vadovėlį. [...] Dirba ir per antrus metus ir pabaigia darbą 1884–6 m.²¹

Maironiui, jau baigusiam gimnaziją, seminarijoje nebuvo būtina lankyti jau išklautų kursų ir visas

nuo oficialių seminarijos mokslų ir pareigų atliekamas laikas (o Jonui Mačiuliui jo, matyt, atlikdavo nemaža) buvo skiriamas lituanistinių dalykų, ypač Lietuvos istorijos studijoms, poetinei kūrybai, platiems ryšiams su draugais, dalyvavimui lietuvių visuomenės gyvenime, spaudoje²².

Vėliau poetas prisiminė, kad „[s]uprasdamas, kaip yra reikalinga Lietuviui žinoti savo istoriją, turėjau atliekame laike 1880 m. [1884?] pasiimti už to darbo“ (*MLI* 4). Autorius ketvirtajame istorijos leidime *MLP* paminėjo, kad „[b]ūdamas dar mokiniu,

17 Basanavičius 1970, 29.

18 [Šliūpas] J. S. Kūksztis 1883a, 13–15; [Šliūpas] J. S. Kūksztis 1883b, 41–43; [Šliūpas] J. S. Kūksztis 1883c, 249–254.

19 [Šliūpas] J. S. Kūksztis 1883b, 42.

20 „Mums vienas szaunus Lietuvis, kunigas, raszo: „Jau dveji metai suėjo, kaip Szl.

perraszė pirmąją dalį *Daukanto pasakojimu apie Lietuvos veikalus*; prižadėjo spausdinti, bet liki sziol nėko negirdėti'...“ ([Anonimas] 1885, 250).

21 Tumas 1924, 36.

22 Zaborskaitė 1987, 42.

vasaros poilsio valandomis ėmiausi to darbo ir 1886 metais jį pabaigiau“ (*MLP* 3). Zaborskaitė, rašydama apie poeto tėvą Aleksandrą Mačiulį, jo interesus, ryšius, savišvietą, darė prielaidą, kad namuose galėjo būti ir „kas nors iš S. Daukanto darbų – gal ‘Dainės žemaičių’, ‘Pasakos Fedro’, o gal net ir ‘Būdas’“²³. Maironis apie ankstyvą pažintį su Daukantu nieko neminėjo, bet aišku, kad jau nuo gimnazijos laikų buvo susipažinęs su lenkiškais ir rusiškais istorikų tekstais²⁴, jais rėmėsi *ALP*. Tačiau seminarijoje saugomi *Bd* ir rankraštinis *P* jaunam klierikui turėjo ypač didelės reikšmės, nors jis nėra to reflektavęs. *ALP* pratarinėje paminėjo, kad jam yra žinoma, jog „apie Lietuvių veikalus tikrai vienas Daukantas terasė lietuviskai (arba tikriaus sakant žemaitiskai)“ (*ALP* 6), tačiau aiškiai nenurodė, kad jo istorijai šis autorius buvo atraminis. Atvirksčiai, jis pirmtaką kritikavo ir rašė, kad „‘Pasakojimai apie veikalus Lietuvių’ nors placzias ir kartais naujas padūda žinias, vienog yra paraszyti nepragmatiskai ir tikriaus sakant yra medžiaga vistorijai, bet ne pati vistorija“ (*ALP* 6). Tačiau poetas lietuviškojo šaltinio autoriaus darbą sukritikavo remdamasis paties istoriko žodžiais, kuris *P* pratarinėje, pavartodamas apsidraudimo topą, kreipėsi į skaitytoją: „nerugok ant manęs nerasdamas cze nej pragmatinės, nej sinkroninės Letuwiū istorijos, tiktaj trumpą apraszymą jų veikalū be iszguldyma jų priezasziū“ (*P* 4). Daukantas pažymėdamas, kad skaitytojas *P* neras „nej pragmatinės“ istorijos, nurodė pretenduojąs į kritinę istoriją, pirminiais šaltiniais paremtą. Kaip nurodė Aurelijus Gieda, nuo 1804 m. profesoriaudamas Vilniaus universitete Gottfriedas Ernestas Grodeckas (1762–1825) supažindino savo studentus, tarp kurių buvo ir Joachimas Lelewelis (1786–1861), ir Daukantas, „su naujausiais analitinio darbo instrumentais, įskaitant ir naują tekstų kritikos techniką“²⁵. Maironis, ėmėsis pragmatinės istorijos (nekritiška, kompiliacinė bei istorinės-literatūrinės prieigos, patriotizmu persmelkta ir nieko bendro su tikru mokslu neturinti²⁶, siekianti pamokyti dabartį pasakojant nekasdieniškus praeities įvykius), atsiliko nuo Daukanto, sulaukė kritikos iš naujosios kartos istoriko:

Be abejo, panašūs „faktai“ nebūtų įję istorijon, jeigu autorius rašęs būtų ją ne pragmatiškai, bet genetiškai, kaip ji rašoma jau nuo pradžios XIX amž. Neįsileisdamas į skirtumų tarp pragmatiškos bei genetiškos istorijos aiškinimus, turiu pabrėžti, kad ir mūsų visuomenė seniai jau reikalauja istorijos genetiškai rašytos²⁷.

Maironis, rengdamas 1906 m. leidimą, nors šiek tiek koregavo *ALP*, bet paliko daug pirmojo leidimo teksto, kur, kaip bus matyti iš pavyzdžių, vyrauja Daukanto tekstas. Todėl Augustinas Voldemaras kritikavo ne tik Maironio istorijos metodą, bet ir atkreipė dėmesį į raišką:

Baigdamas recenziją turiu pridurti apie veikalo kalbą ir rašybą. P. M. rodos suvisu neneri pripažinti rašybos reikalavimų, nes klaidų – begalė; galima jų rasti užtektinai ant

23 Zaborskaitė 1987, 16.

24 Plg. Žaltauskaitė 2013, 293–330.

25 Gieda 2017, 147.

26 Gieda 2013, 102.

27 Voldemaras 1906a, 3; Voldemaras 1906b, 4.

kiekvieno puslapio. Yra net tokių klaidų, kurios maino sakinio prasmę, kaip duokim „pagražina“ vieton pagražina, arba „gynės su“... vieton gynėsi nuo. Labai keistą išpūdį daro autoriaus noras užlaikyti svetimiams žodžiams jų prigimtą rašybą greta su nežinotumu lietuviškos rašybos. Ale ir tas autoriui nenusiseka, nes rašydamas „philologija“, ethnologija greta rašo ir „geografija“, mitologija, o kai kur pusę žodžio vienaip, pusę kitaip, kaip duokim, „etnographija“. Taip gi pas p. M.-nį randame apščiai išvartytų iš raštijos kalbos žodžių, kaip antai: griekas, koronė, išsispaviedoti, apiera, smakas, pakajus, muzikas ir kiti. Kiti žodžiai, kad ir lietuviški, vartojami kitoj prasmej, kaip, pav. liežuvis vieton kalba. Bet daugiausiai gal prisiėjo nukentėti santaikai [sintaksei? – R. B.]. Kai kurių sakinių negalima suprasti be svetimų kalbų pagalbos, kaip antai: „tie padavimai yra pasakiški“, „atversti ant išpažinimo Dievo“, „linko ant Lietuvių pusės“, „taip jog tas... mirė“ ir t. t. Galima būtų pririnkti panašių p. M.-nio kalbos žiedų visą litaniją, ale manau, kad ir to užtenka jo stiliaus ypatybėms parodyti²⁸.

Tiesa, pasakytina, kad Maironis kai kuriuos slavizmus vartojo, kurių Daukantas jau buvo atsisakęs.

Tęsiant diskusiją su tais, kurie įsitikinę, kad Maironio Lietuvos istorija modernesnė už Daukanto, atkreiptinas dėmesys į poeto laikyseną. Pirmiausia, iš jo reakcijos į Voldemaro recenziją²⁹ matyti, kad poetas palaiko ir tarp *susipratėlių, litvomanų* viešai diegia selektyvią komunikaciją, sutvirtintą Motiejaus Valančiaus – dvasininkas teismus. Maironis, pavartodamas kontrreformacijos laikų retoriką, išsakė anachronistinį požiūrį į reformaciją: „Liuterio atskaluno mokslas“; „piktas mokslas“ (ALP 145); o MLI retorika sugriežtinama – „ištvirkusio [sic!] Liuterio mokslas“ (MLI 166). Tokiu vertinimu poetas į opozicijos *sava / svetima* antrąjį sandą perkėlė dalį lietuvių su jų visu kultūrinu palikimu³⁰ (žr. toliau Maironio mintis apie Kristijoną Donelaitį), kurį Daukantas jau DARB įtraukė kaip kokybiškesnį ir sektiną. Daukantas pasižymėjo didele religine tolerancija ir savo veikaluose, kaip genetiškai susijusią, integravo ne tik Prūsų lietuvių, bet ir latvių istoriją bei kultūrą.

Maironio ALP išsakytas kritiškas požiūris į Daukantą lėmė, kad kritikai jam pripažino tik įkvėpėjo vaidmenį³¹ ir nepastebėjo teksto sutapimų³². O kadangi Maironis, kaip anksčiau buvo sakyta, ALP tik skyriuje „Užbaiga“ (ALP 178–182) paminėjo Bd, iki šiol manoma, kad jis rėmėsi tik P.

28 Voldemaras 1906b, 4.

29 Maironis skaitytojui diegia mintį apie studento menkas kompetencijas, neprofesionalumą: „šį kartą atsakysiu; bet toliau vesti polemikos su p. V.-ru visai neketinu; gaila laiko ir rašalo; gerai maskolių sakoma: ‘na vsiakoje čichanije nenazdrastvuješsia’ (ant kiekvieno čiaudėjimo nebespėsi ‘ant sveikatos’ atsakinėti)“ (Maironis 1906, 1).

30 Vis dėlto teismus ir Paulius V. Subačius, sakydamas, kad XX a. pradžios „[a]utoritetinga naujoji rašytinė kultūra nepaisė iki-

tolinio visuomeninio ir konfesinio susilauksniavimo“ (Subačius 1999, 123), nes Maironis nurodė, kad istoriją skyrė mažaraščiams, vadinas, ir retoriką parinko jiems suprantamą.

31 Plg. Tumas 1924, 74; Jakštas 1974, 234–235.

32 Vaižgantas rašė: „Nors M. barasi ant Simono Daukanto, tikrojo istorininko, kam jis nesilaikęs pragmatizmo, vis delto ir pats ne tiek tuo pragmatizmu, kiek romantizmu buvo susidominęs“ (Tumas 1924, 74).

Maironis *ALP*, remdamasis *Bd*, paminėjo tik Daukanto pavardę, nenurodydamas veikalo pavadinimo:

Pasistebėtinas daiktas, jog Lietuvėi, kaip sako Daukantas, gilioje senovėje neturėjo savo žynyciosę padarytų dievaiczių stabų arba paveikslų (*ALP* 14).

Palyginus citatos informaciją, matyti, kad *P* Daukantas atsisakė žodžio *stabai* ir rašė: „tū trijų Diewajtiū pawejkslaj stowieja ouksuse anzūla“ (*P* 30). Ištyrus *ALP* ir palyginus su *Bd*, matyti, kad istorijos pradžios skyriai (žr. toliau) rašyti remiantis *Bd*, pavyzdžiui:

<i>Bd</i>	<i>P</i>	<i>ALP</i>
Tas yra dar stebóklīngesnió, iog Letuwej kalnienaj ĩr Zámajtej jau dīdej gilo senowie tórieiē noumonē ape antrā gywenīma, beje: iog žmógós mīrdamas nepasībengous butīnaj; bet tou nustypós jo dwiesele arba dusze ejtanti, kór ĩnaj i auksztybēs ļajmingesnej gywenĩ (89). [...]. ĩnaj tokejs esantys kokejs ant swietā buowusis, beje: wiresnesejs ĩr tórtīngajs, karejwejs ar ukīnikajs, dajļidiemis ar rakpelnejs. Linksmīnūsis ĩnaj saldī mīdu gerdamis só graksztīomis žmonomis kajp jau sakiau bałtusī drabuziusī, plātiosī ļowosī góliedamis joukawósis (90). [...]. Pagaļ jū noumonēs dorije žmones lig paļajdoiós statej ejusis i danģu, bet nedorīje, kórīj pīktaj eļģusis ant swieto ĩr neļajkszej, kórīj sau gywybā neļauko [nelaiku] atiemósis, tīms mīrós jū duszēs ejuses i gywoliū ĩr kīttū gywiū kunus arba i medius, ežerus ĩr uppys, kórios ĩnaj kientieiuses netórtā ĩr badaļ lig rako, nu Dījwo joms paženklīnto, kórem atejós galiejuses ĩszejĩ ĩsz to kuno ĩr apsīrejszĩtĩ gentīms ar swetīmīms, palīkdamas, koki noris jem ženklā, kartajs daktā só sawi paļajdotā, kartajs ĩkīrsdamas i slenksti arba i wartus (91).	Toiegi giminieie Getū dar be riedos gywenantioje atsi-radis antras garbin-gas wiras sekma-miie amžiūie pirm gimima Kristaus wardū Zamolksis milis dorybē o ne-apwežas nedorybēs, noriedamas sawa tautā paļajminti, buk mokis sawa ukinykus, jog kiek-wienas žmogūs ne-bēgas gywenimā szioie pasaulie; bet ejtūs ing antrā daug ļajmingēsni gywenimā, par wis tie, kurie gyniodamis sawa tiewajņē karie mīrsztantis, tie wisi gaunantis aukszty-biese nu Diewū linksmybē nepa-bengtā ir saldī atīlsi o už nedorus ir ne-tejsingus pragari kientieti (30).	Jau gilioje senovėje atrandame pas Lietuvius nūmonē apie antrā gyvenimā: jog žmogus mirdamas nepasibaigēs visiszkai, bet kunui mirus, duszia jo einanti kur-ten ĩ laimingesnio gyvenimo augsztybes, ten žmonēs esā tū, kū buvo gyvendami ant szio swieto, linksminas, saldū midū gerdami, baltus drabužius nesziodami, placziosē ļowosē gulēdami. Padori žmonēs pagal jū nūmonēs staczei sulyg palaidojimu ējo ĩ dangū, bet kurie piktai, nedorai eļģēs ant žemēs, tiems mirus, duszios jū ējusios ĩ gyvūliū kunus, ĩ medžius, ežerus, upes, kentēdamos bada ir neturtā; waikszcziodamos naktimis galējusios apsireikszi gentims ir swetimiems, palīkdamos kokį nors ženklā ar žymē, ar tai ĩkīrsdamos ĩ slenkstj ar ĩ wartus, ar tai daiktā su savi-mi palaidotā, pamesdamos kur ant tako (15).

1 lentelė. Senovės lietuvių pomirtinio gyvenimo aprašymas *Bd*, *P* ir *ALP*

Iš pateiktų citatų matyti, kad Daukantas *P* apie senovės lietuvių pomirtinį gyvenimą pateikė glaustesnę informaciją. *Bd* ši tema išplėtota per tris puslapius. *Bd* aprašoma, kaip lietuvis Zamolksis, norėdamas mokytis, nuėjo pas Pitagorą (570–500 m. pr. Kr.), o sugrįžęs tautiečiams skelbė apie sielos nemirtingumą ir kt. (*Bd* 89–92). Beletrizuota *Bd* atkarpa labiau negu moksliškesnis *P* tekstas įkvėpė Maironį, kuris šios pastraipos neatsisakė *MLI*, o rengdamas tekstą *MLP*, jį tik sutrumpino, nepateikė naujesnės informacijos, o kur keitė, išlaikė Daukanto kalbą:

<i>ALP</i>	<i>MLI</i>	<i>MLP</i>
Jau gilioje senovėje atrandame pas Lietuvius nūmonę apie antrą gyvenimą: jog žmogus mirdamas nepasibaigęs visiszkai, bet kunui mirus, duszia jo einanti kur-ten į laimingesnio gyvenimo augsztybes, ten žmonės esą tū, kū buvo gyvendami ant szio svieta, linksminas, saldų midų gerdami, baltus drabužius nesziodami, placziosę lovose gulėdami. Padori žmonės pagal jų nūmonės staczei sulyg palaidojimu ējo į dangų, bet kurie piktai, nedorai elgēs ant žemės, tiems mirus, duszios jų ējusios į gyvūlių kunus, į medžius, ežerus, upes, kentėdamos bada ir neturtą; vaikszziodamos naktimis galėjusios apsireikszi gentims ir svetimiems, palikdamos kokį nors ženklą ar žymę, ar tai įkirsdamos į slenkstį ar į vartus, ar tai daiktą su savimi palaidotą, pamesdamos kur ant tako (15).	Jau gilioje senovėje atrandame pas Lietuvius nuomonę apie antrąjį gyvenimą: žmogus mirdamas ne visiškai išnyksta, bet kunui mirus, dvas ioantikurjo [dvasia jo – R. B.] ein ten į laimingesnio gyvenimo augštybes; ten žmonės esą tuo, kuo buvo gyvendami ant šios pasaulės; linksminas, saldų midų gerdami, baltus drabužius nešiodami, plačiose lovose gulėdami. Padori žmonės pagal jų nuomonės stačiai sulyg palaidojimu ējė į dangų, bet kurie piktai, nedorai elgēs ant žemės, tiems mirus, sielos jų ējusios į gyvuolių kunus, į medžius, ežerus, upes, kentėdamos bada ir neturtą; vaiksčiodamos naktimis galėjusios apsireikšti gentims ir svetimiemsems, palikdamos kokį nors ženklą ar žymę: tai įkirsdamos į slenkstį ar į vartus, tai daiktą su savimi palaidotą pamesdamos kur ant tako (13–14).	Lietuviai tikėjo ir antrąjį gyvenimą, kuriame dōros numirėlių dvasios (vėlės) besilinksminančios, saldų midų gerdamos, baltus drabužius dėvėdamos, plačiose lovose gulėdamos, vokiečiams patarnaujant. Nedorų žmonių vėlės ējusios ne į dangų, tik į gyvulių kūnus, medžius, ežerus, upes, kentėdamos bada, neturtą, kartais naktimis apsireikšdavusios gentims ir vaitojimais prašydavusios sau pagalbos. Labai nedorų, nuožmių žmonių vėlės ējusios į pragarą (16–17).

2 lentelė. Senovės lietuvių pomirtinio gyvenimo *Bd* aprašymo parafrazės *ALP* (1891), *MLI* (1906), *MLP* (1926)

MLI Maironis buvo dėmesingesnis Daukantui ir prie skyriaus „Tikėjimas“ pateikė nuorodą, o išnašoje – „žiur. S. Daukantas. Budas senovės Lietuvių“ (*MLI* 11). Daukanto pavardė, skirtingai negu *ALP*, *MLI* paminima poskyryje „Dvasiški vadovai“, kur informacija paimta iš *Bd*: „Visų vyriausias vadinos Kriva-Krivaitis, ar kaip Daukantas jį pramynė, Kurėjų-Kurėjas, kursai visus valdė ir kursai buk kalbėjęs su dievais“

(MLI 16). ALP Maironis nevartojo „Krivų-Krivaitis“, o visur rašė „Kurėjų-Kurėjas“ (plg. ALP 17). MLP pratarinėje Daukantas neminimas, todėl atrodytų, kad Maironis tekstą parems naujausiais tyrimais. Tačiau toliau MLP tekste šalia Daukanto paminima ne kokia nauju metodu parašyta, o Vladimiro Antonovičiaus istorija (1878), kuria remtasi ir ALP:

Kai kurių istorikų, kaip antai Daukanto, Antonovičiaus pastebėta, kad lietuviai žiloje senovėje neturėję padirbintų savo dievaičių stabų ar paveikslų, kas nurodytų kilnesnį, dvasišką jų dievų supratimą. Tik nuo XII amžiaus, jiems arčiau susidūrus su kitomis tautomis, ypač su vokiečiais, pradeda atsirasti jų maldyklose stabų (MLP 16).

MLP Daukantas paminimas dar kartą toje pat vietoje, kaip MLI: „Visų dvasiškių arba dvasininkų, dabar kunigais vadinamų, vyriausis vadinosi krivių krivaitis (Daukantas jį pavadino kurėjų kurėją)“ (MLP 17). Vis dėlto MLP Daukanto *Bd* teksto liko daugiau, bet poetas to nenurodė. Palyginus tris Maironio istorijų tekstus, matyti, kad turinys MLP dažniausiai kinta ten, kur tekstas trumpinamas. Pavyzdžiui, skyrelis „Namų gyvenimas“ ALP buvo parašytas išrenkant tam tikras vietas iš *Bd* pirmojo skyriaus, o MLI ir MLP išliko beveik tas pats:

ALP	MLI	MLP
Mūsų praboczei gyveno paprastai vienkiemeis arba viensėdžiais, kad aplinkinių šunų balsas butu girdėti. Tiktai Zigmantas Augustas, norėdamas įvesti baudžiavą, nuo 1562 m. liepė žmonėms gyventi sodžiūse arba kaimūse. Namai buvo ketvirtainei pailgi, su sklautais; į pietus buvo didžiosios durys, par kurias su vežimu galima buvo įvažiuti, nū rytų pusės buvo mažosios durys, o szalyje jų langelis szviesai iszkirstas. Viduryje aslos buvo dūbė, kur kurenos ugnis, ten valgius virė ir vaikai sutupę aplinkui szildės; pas vargšų ir neturtelių kitoje namų pusėje stovėjo gyvolei. Buvo dar kamara indams ir kitiems baldams sukrauti; tenai stovėjo ir gornos dėl malimo. Turtingesnieji ukininkai turėjo	Mūsų prabočiai gyveno paprastai vienkiemiais arba viensėdžiais tokio atstumo vienas nuo kito, kad aplinkinių šunų balsas butu girdėtis. Tiktai Zigmantas Augustas, norėdamas įvesti baudžiavą, nuo 1562 m. liepė žmonėms gyventi sodžiuose arba kaimuose. Namai buvo ketvirtainei pailgi, su skliautais; į pietus buvo didžiosios durys, par kurias su vežimu galima buvo įvažiuti; nuo rytų pusės buvo mažosios durys, o jų šalyje langelis šviesiai iškirstas. Vidury aslos buvo duobė, kur ugnis kurenos; ten valgius virė, ir vaikai sutupę aplinkui šildės; pas vargšus ir neturtelius kitoje namų pusėje stovėjo gyvuolei. Buvo dar kamara indams ir kitiems baldams sukrauti; tenai stovėjo ir gornos malti. Turtingesnieji ukininkai	Senovės lietuviai paprastai gyveno vienkiemiais, tokio atstumo vienas nuo kito, kad būtų girdėti lojant kaimyno šunį. Tiktai Zigmantas Augustas, norėdamas įvesti griežtesnę baudžiavą, nuo 1562 metų paliepė žmonėms gyventi sodžiais. Gyvenamas būtas būdavo pailgai ketvirtainis, su nuleistais skliautais galuose. Vidury aslos būdavo duobė, kur ugnis kūrendavos valgiui virti ir butui apšildyti. Krosnys arba pečiai atsirado vėliau, ir tai iš prieangio kūrenami. Kaminų ūkininkų trobose iki XIX amžiaus nebūdavo, ir troba

<i>ALP</i>	<i>MLI</i>	<i>MLP</i>
dar seklyčią arba svetlyčią, kur svečius vaiszino, jinai buvo paprastai szalta ir nekurenama; paskui atsirado pezcei, bet buvo kurenami iszlauko (23–24).	turėjo dar seklyčią, kur svečius vaišino; jinai buvo paprastai šalta ir nekurenama; paskui atsirado krosniai, bet buvo kurenami išlauko (23–24).	prieidavo pilna dūmų, kuriems išleisti būdavo lubose atidaromas augštinis (19–20).

3 lentelė. *Bd* (19–25) lietuvių namo aprašymo parafrazės *ALP* (1891), *MLI* (1906), *MLP* (1926)

MLP tekstas buvo labiau papildytas naujais filologų tyrimais apie lietuvių kalbos ir raštijos raidą. Ramutė Dragenytė nustatė, kad „ketvirtajame Lietuvos istorijos leidime ta pati koncepcija (atgimstančios tautos ir šviesaus rytojaus) įvardyta moksliskiau, istoriskiau, faktiskiau“³³. Turinio, koncepcijų, istoriografinio teksto raiškos požiūriu čia vyrauja daukantizmai.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Maironis, rašydamas *ALP*, rėmėsi Daukanto *Bd*, nors kaip savo šaltinio nenurodė. Gausios be nuorodų Daukanto *Bd* citatos rodo, kad Lietuvos istorija Maironiui atsivėrė istoriko tekstų kalbine raiška, ir neradęs išraiškos atitikmenų, mažai papildęs savąjį tekstą kitais autoriais, savojo laikmečio realijomis, paliko daug lietuviškojo šaltinio elementų. Daukanto *Bd* raiškos įtaiga lėmė palyginti mažus taisymus 1906 m. tekste, daug daukantizmų išliko 1926 m. leidime. Maironio istorijos populiarumas reiškė, kad Daukanto koncepcijos ir kalba XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje buvo perimama „iš antrų rankų“. Tolesnis tyrimas, kaip Maironis *ALP* rėmėsi *P* tekstu, papildys Daukanto intertekstų gretą, bus galima detalizuoti *P* įtaką poetinei kūrybai³⁴.

2. BŪDAS – ALP ŠALTINIS. *ALP* struktūrą Maironis formavo atsižvelgdamas į abu Daukanto veikalus. Tik šeštoji (*ALP* 120–152) ir septintoji (*ALP* 153–178) dalys parašytos remiantis kitais autoriais, bet išlaikyta iš istoriko perimta leksika ir raiška. Maironis *ALP* pradėjo, kaip ir Daukantas, pratarne: „Pratarmė“ ← „Pratarne“ (*Bd* 1; *P* 3), o „Įžanga“ (*ALP* 8) nusižiūrėta nuo aušrininkų, nes Daukanto rašyta „Įžengimas“ (*P* 7). Maironis pratarinės idėją perėmė iš Daukanto *Bd*, bet jos taip plačiai neplėtojo, pratarinę pradėjo beveik tuo pačiu sakiniu apie trapią žmogaus būtį nuolatinės pasaulio kaitos kontekste:

³³ Dragenytė 2019, 469.

³⁴ Gieda gerai pastebi, kad „1906 m. ištaisyta-me ir papildytame leidime vizualinę Lietuvos atmintį reprezentuoja Mindaugas, Algirdas, Jogaila“ (Gieda 2019, 407). Kitų pakeitimų, kurie leistų kalbėti apie *MLI* metodologinį proveržį, kol kas nepastebėta.

Pavyzdžiui, palyginus *ALP* ir *MLI* skyrius apie Mindaugą (parašyti sekant *P*) matyti, kad atlikti tik nedideli kalbos redagavimo darbai. Palyginus visą *ALP* ir *MLI* su *P*, bus galima tvirtai pasakyti, ar 1906 m. tekste Daukanto naratyvo sumažėjo.

<i>Bd</i>	<i>ALP</i>
Nieko niera amžino szioie pasaulie: kaj-pogi wīs, kas tīnaj yra, Dījwo pariedimó ąnkstiaus ar wielaus ilgajniu parsikijt; regės dieł towén, idant žmógós ne szio swieto; bet ąntro gywenimo géjstum. Wījnas yra buwuses szioie pasaulie tokės atmajnas, kórès jeam rasztaj pasako, kītas jeam žiamės-undens-ir ôro-ermiderej rodo, noris rasztaj tył, kitas yra tokės, kórès žmógós pats sawo amžiouie gał rigietī. [...] kór pirmó pījwas žiele, pļates pīlys, wajsingas dīrwas buo, ten szenden palszū smiltiū wilnys i trobesi auksztas, spīgīnamas nu degantiós saulės po tyrus bungio, arba begalīnes juras ózgułuses niókso, ir wiel atkalej, kór pirmo karsztī wiesuļaj žwīldamis degantes smiltys neapregamu-sī tyrusī póioię arba begalīnes juras tywo-lawo; tenaj szenden dīrwas, gīrres, ežeraj ir ukīnykaj tarp pīlū gywen ([1]).	VISKAS szioje pasaulėje praeina kaip dumaj: žmonės, kurie szendieną gyvena, neužilgai randa sau vietą kapūse, o po jų smerczio auga ir gema kiti; sodžios ir miėstai, dabar turtingi ir užgyventi po kelių szimtu metų gal persimainys į plikus laukus, o kur szendieną laukai ariami ir akėjami, kitą kartą augo augsztos ir neižengiamos girės. Teip tai mainosi rubai szios pasaulės kasdieną. Matant tokias atmainas žmogui rodos nereikėtu prisirišti prie tos žemės ir visą pasaulę skaityti už vienodą. Vienog yra kiteip. Žemė, kur mes gimėme, augome ir pasenome, yra mums brangi ir miėla; mylime ją kaipo vaikai savo motyną, o jei kartais atsitinka parsiskirti su jąja ir iszvažiūti į tolymają szalį, tai sunku užturėti krintanczias aszaras ir nuraminti suspaustą szirdį. Kiekvienas, rodos, žmogus turi tartum įgimtą tą meilę, kiekvienam yra brangi tėvynė, bet negalime tikrai ir iszmintingai mylėti savo žemės, nežinodami jos praeigos ir vistorijos (5).

4 lentelė. *Bd* ir *ALP* pratarmės palyginimas

Maironis *ALP* pratarmėje praleido labai svarbią Daukanto mintį, kad žmogaus istorija užrašyta ne tik knygoje, bet ir protėvių kultūroje (kalboje, tautosakoje):

óssijemiau budą, dabą, tīkybą, ukęs riedą, karybą, prekybą ir mantą arba pīningus trumpaj iszraszytī, pagał to kajp senowęs rasztīnikaj iszrasziosīs palīko ir kou dar pates patarles kalbo tebesąntes twīrtīn; dieł to wen, idant ilgajniu nepragajsztum tīj brąngī bocziū prabocziū pałakaj, kórīj tarp musū dar iki szė dījna ossitwiere, mīniedamas óz wis didesnej, ąnt to, jog szwentī wiraj ir swieto iszmintej lījp sektī ipieden sawo bocziū, prabocziū budą ir aplamej jo neklejstī (*Bd* 9).

Neišprususiam skaitytojui („nemokancziam svetimos kalbos“, *ALP* 5), kuriam buvo skirta *ALP*, kasdien vartojančiam gimtąją kalbą ir mokaščiam liaudies dainų, nebūtų suprantama jų svarba mokslui; to meto liaudžiai mokytumo žymė – mokėjimas lenkiškai, rusiškai, vokiškai ir kt. O tuo pačiu metu rašytoje poemoje *Lietuva*, Baranauskui dedikuotoje, kalbos ir tautos istorijos motyvas atspindėtas ne kartą:

Teip tai per amžius jau viskas mainos!
Gimines, darbus laikas iszgriovė,
Ir tiktai knīgos, ar senu dainos
Nekartą kalba apie senovę (*L* 49).

Maironis poemoje išreiškė ir per amžius besitęsiantį konfliktą su lenkais, tačiau nei *ALP*, nei poemoje lenkų kalbos ir kultūros spaudimo, skirtingai negu Daukantas, nesiejo su Katalikų bažnyčia:

Szwentosios girios czia pirmos virto, Czia per Jadvygą Bažnyczia stojo, Pasiszwentimo kad jos pagirto Vaisiai tėvynę musu žegnojo (L 57).	Ugnis mus žudė ir aszmų kardo, Nykom per seimus, draugu kultūrą, Szendien mu cerkvė, ukazai ardo, – O iszverst sunku milžinu murą! (L 78).

Poemoje ne kartą atspindėtas Daukanto *Bd* vyraujantis istorijos pažinimo metodas, tiriami kraštovaizdžio palikti ženklai:

O kad jau, stojęs ant amžiu tako Praeigos jieszkai mislim sparnūtą, Ko tadą kalnai tie tau nesako? Kokiu didvyriu czia nežingsniūta! (L 18).	Kaip naktis jūdas, tamsus Nevėžys Ten jūstą jūsia žaliasias pievas; Tylei ein' gilų lovį iszrėžęs; Gilias dumas jo težino Dievas!
Ten už Dubysos eina Augsztoji Lietuva. Kaimas matai placziauses. Ten Musza bėga; ten tai Szventoji, Ką giesmiu savo vyskupo klausės ³⁵ .	Tenai tarp kalnu, apleisdam's rytus, Nemonas eina, upiu didvyris; Kryžoku darbus neužraszytus Atmena, daugel nū ju isztyręs (L 20).

Daukantas daug dėmesio skyrė pratarnei, kuri yra net devynių puslapių. Kaip pastebėjo Moreno Bonda, jis pratarinėje „išitraukė į europietiškus istorinius debatus“³⁶. Daukanto pratarinė parašyta remiantis Johanno Gottfriedo Herderio veikalu *Žmonijos istorijos filosofijos idėjos (Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit)*³⁷. Herderis – istoriosofijos ir kultūrologijos pradininkas, savo darbuose rėmėsi įvairių mokslo sričių autorių darbais, svajėjo sulaukti laikų, kai bus atrasti žemės raidos dėsninūmai. Jis žmonijos istoriją aptarė kaip kosmoso sistemos dalelę, ilgo kosmologijos proceso momentą. Pasaulis yra makrokosmosas, o žmogus – mikrokosmosas, ir tarp jų yra analoginis ryšys³⁸. Žmonės ilgai gyvendami vienoje vietoje suauga su aplinka, kuri lemia gyvenimo būdą, mąstyseną. Tautos, nors kažkada turėjo tuos pačius protėvius, skiriasi vienos nuo kitų todėl, kad ilgai gyveno skirtingose vietose skirtingomis sąlygomis. Galima pastebėti, kad Daukantas Herderio minties apie meilę tėvynei pratarinėje tiesiogiai neišsakė, o Maironis aiškiai ištarė: „žemė, kur mes gimėme, augome ir pasenome, yra mums brangi ir miela; mylime ją kaip vaikai savo motyną“ (*ALP* 5). Maironis istorijos rašymą parėmė tuo pačiu *meilės tėvynei* argumentu: „negalime tikrai ir iszmingingai mylėti savo žemės, nežinodami jos praeigos“. XIX–XX a. sandūroje lietuvių kultūrininkai Herderį žinojo, skaitė, juo sekė, ir jo organinė kultūros istorijos samprata ir amžiaus sandūroje vis dar buvo priimtina. Prano Klimaičio 1912 m. išleistas *Lietuvos istorijos vadovėlio* pratarinė, parašyta pagal Maironio *MLI*, nors ir lakoniškai, perteikė Herderio istorijos sampratą, lietuviškai suformuluotą Daukanto:

³⁵ Pabraukta autoriaus.

³⁶ [Leparskienė] 2019, 5.

³⁷ Moreno Bonda Herderio nemini, įžvelgia

kitų XVIII ir XIX a. mokslininkų įtaką
(Bonda 2018, 25–31).

³⁸ Plg. Zusi 2007, 89–97.

Laikui bėgant viskas šiame pasaulyje mainosi. Kur šiandien matome javais užsėtus laukus, kur stovi didžiausi miestai ir kaimai, senovėje tose vietose niūksojo neįžengiamos girios, arba tvyksojo neišbredami raistai. Mainosi žemės išvaizda, mainosi augmenys ir gyvuliai, mainosi, pagalios, ir žmonės. Senesnės kartos miršta, užleisdamos savo vietą jaunesnėms kartoms. Užvis sparčiausiai mainosi žmonių gyvenimas. Mūsų dienomis žmonės gyvena jau ne visai taip, kaip gyveno mūsų tėvai: jau šiek-tiek kitoniškais rūbais dėvi, kitokiais įrankiais ir kitaip žemę dirba, kitokius turi norus ir reikalus. O jeigu sulygintume šių dienų gyvenimą su tuo, koks buvo tūkstantį metų atgal, tai pamatykite begalo dideles atmainas³⁹.

ALP įžangos poskyriai „Užgyvenimo vieta“ (ALP 10), „Tikėjimas“ (ALP 12–16), „Žinyczius“ (ALP 16–17), „Dvasiszki vadovai“ (ALP 17–18), „Ukiszka vyresnybė“ (ALP 18–19), „Pilės ir miestai“ (ALP 19–20), „Karionės“ (ALP 20–23), „Prekyba“ (ALP 23), „Namu gyvenimas“ (ALP 23–26) rašyti remiantis *Bd. P* yra skyriai, pavyzdžiui, penktasis „Lietuvių pasvietis ir jų tautos budas“ (P 28–29), šeštasis „Lietuvių tikėjimas, arba wiera senowie“ (P 30–33), septintasis „Lietuvių ukės rieda“ (P 33–37), bet, palyginti su *Bd*, parašyti lakoniškiau, labiau mokslo veikalui būdingu stiliumi, todėl mažiau veikė vaizduotė, mažiau jaudino ir, tikėtina, poetas impulsų darbui gaudavo skaitydamas poetiškas *Bd* vietas.

Daukanto *Bd* skyrių „Tikyba Senowęs-Lėtuwių“ (*Bd* 79–151) Maironis suskirstė smulkiau: „Tikėjimas“, „Žinyczius“, „Dvasiszki vadovai“, „Ukiszka vyresnybė“. Taigi Maironis, rašydamas apie senovės lietuvių tikėjimą, rėmėsi ne Daukanto *DARB*, kuris tuomet dar buvo privačiose rankose ir visuomenei neprieinamas⁴⁰, o *Bd*. Maironis skyrių „Tikėjimas“ pradėjo išlaikydamas Daukanto sakinio fragmentą: „Kiekvienas žmogus turi savo szirdyje įgimtą nūmonę apie Augszciausį szios pasaulės Sutvertoją“ ← „Kožnós žmogós tór szirdieie sawą igimtą noumonę ape Dįjwą szios pasaulės ikurieji“ (*Bd* 79). Ir toliau šiame skyriuje gausu didesnių ir mažesnių netiesioginių *Bd* citatų, pavyzdžiui:

<i>Bd</i>	ALP
Ąntrasis stabas ąntramijį ouksī buwęs graksztós jaunikajtis, gałwa jo warpū wajnīkó apkliesta, wejdo linksmo wadīnūsis Trimpó arba Drimbó kajp patarlie szen-den dar yra sakoma „ek sau po Trimpú“ arba Jōrī beje: pawasario Dįjwó, łajmós dawiejó, ikuriejó pakajaus, brąndos ir gausumo, głobiejó gywoliū, óręs ir jawú, kajp Perunas buwęs szīlīmos Dįjwó, tajp szīs wajsiaus. Aukawūsis jem iawū piedus, mirą, gintarus, waszką ir wakus, jis dīdej gieriejes žmôgaus kraujó. Ąnt jo garbies łajkiūsis dīdelio indo žalti, kóri kónegaj dīdej stejgej majtīnūsis pījnó łakindamis ir warposī gulindamis (94).	Antras dievaitis wadinos Patrimpas; buwęs tai graksztus jaunikaitis, jo gálwa varpu wainiku apskleista, linksmo weido; dievaitis pawasario, laimes, pakajaus, brandos ir gausumo dawėjas, globėjas gyvūlių ir jawų. Ant aukos arba apiėros jam degindavo jawų pėdus, gintarą, waszką, mirą; ant jo garbės laikė didžiamę inde žaltį, kurį žynei, anų gadynių kunigai, lakindavo pienu ir gulindavo warposę (13–14).

5 lentelė. *Bd* skyriaus „Tikyba Senowęs-Lėtuwių“ parafrazė ALP

³⁹ [Klimaitis] 1912, 3.

⁴⁰ Žr. Biržiška 1929, [3–4].

Iš citatų matyti, kad Maironis Daukanto tekste vartotą ankstesnį dievybės vardą *Trimpas* pakeitė į *P* vartotą *Podrimpos* (*P* 254), bet išlaikė *Bd* turinį. Atsisakė patarlės ir žodžio „Jôri“. Maironis sutrumpino tekstą, išmesdamas informaciją apie Perkūną, nes apie tai jau anksčiau rašė; galbūt estetikos sumetimais nepaliko fragmento apie vaikų aukojimą ir kraujo pomėgį. Kaip buvo anksčiau rašyta, Maironis *ALP* pratarmėje atkreipė dėmesį, kad „Daukantas teraszē lietuviszkai (arba tikrius sakant žemaitisz-kai)“. Poetas, atsižvelgdamas į veikalo žanrą ir adresatą, savo tekste Daukanto sintaksę ir kalbą paprastino, perrašė taikydamasis prie aušrininkų leidinių rašomosios kalbos tendencijų. Daukanto tekstų kalba itin originali, ir jei *ALP* būtų išlaikyta, disonuotų su likusiu Maironio tekstu, parašytu paprastesniu stiliumi. Maironis *ALP* paliko nemažai Daukanto ekspresyvesnių pasakymų, pavyzdžiui: „leido į svetimas szalis“ (*ALP* 23) ← „lejšdo i swetę szali“ (*Bd* 16); „galvas sudurę“ (*ALP* 24) ← „gałwàs sódórrij“ (*Bd* 25); „Jaunūmenē teippat nelepinos ir neslinkiavo“ (*ALP* 25) ← „Jaunoumēne teippat nelepišnos ir neslinkawo“ (*Bd* 25); „muko szalyn“ (*ALP* 21) ← „móko szalen“ (*Bd* 190); „vylyczia neparwertu“ (*ALP* 23) ← „parwierę jem wyliczi“ (*Bd* 210). Galima teigti, kad Maironio dėka Daukanto frazės išplito ir buvo vartojamos nežinant jų tikrojo autoriaus.

Daukanto *Bd* turinys ir kalbinės raiškos lygmuo yra sudėtingi, glaudžiai susiję su autoriaus erudicija, ne iš karto atsiveriantys mažiau pasirengusiam skaitytojui. XIX a. pabaigos kultūrininkai, skaitydami erdvėje ir laike jau nutolusį *Bd* tekstą, pirmiausia fiksuodavo naratyve pasikartojančius dalykus. Daukantas *Bd* pasikartodavo, galbūt todėl, kad rėmėsi gausiais šaltiniais, skubėjo. Kai kurie pasikartojimai nulemti retorikos – įtaigos sumetimais. Tad Daukanto tekstų informacija įsimenama ne tik dėl kalbinėje teksto struktūroje esančių pasikartojimų, bet ir dėl turinio. Maironis pirmiausia ir perėmė dažniau Daukanto pakartotus motyvus, pavyzdžiui, mintį, kad senovėje visi buvo lygūs, padėtis visuomenėje priklausė nuo dvasinių, moralinių, fizinių žmogaus savybių („kareivei kėlė tarp savęs visunarsiausį ir kantriausį vyrą“, *ALP* 18–19). Tačiau Maironio demokratiškumas ar liberali laikysena nebuvo nuosekli ne tik realiame gyvenime, kaip minėta, bet ir tekstuose. Pavyzdžiui, jo požiūris į Donelaitį *ALP* gali būti suprastas kaip autoriaus menkas pasitikėjimas savimi. Jis, kaip valstiečių kilmės, abejojo jų skonio supratimu, todėl nemanė, kad Donelaičiui reikėjo mokytis iš liaudies:

pirmą, jog savo kalbą pardaug iszmargino vokiszkais, lenkiszkais ir rusiszkais žodžiais ir tū žymeis atsiskiria nū ano laiko prozaiszkų rasztų; antrą, jog norėdamas buti populiarišzku ir stengdamasis tamę dalykę neiszmirtingai sekti Omerą, tankei apsilenkia su aisztetiszką pajautą ir pardaug žemai nusileidžia. Žinoma, poėtą gali maždaug nuteisinti noras nutėplioti gyvą anos gadynės Lietuvį, jo gyvenimą, budą, paproczius ir paczią jo kalbą, bet vis gi poėta turi atminti, jog ne nū burų jam mokyties aisztetiszkos ūslės (*ALP* 180).

Ne tik *ALP*, bet ir poeto laiškuose, atsiminimuose apie jį galima aptikti pasisakymų, paliudijimų apie siekį atrodyti geriau negu yra iš tikrųjų⁴¹.

Daukantas sukūrė lietuvių tautos – *girių civilizacijos* – istoriją. Giria (dar vadinama: *miškas, medė, šilas, lieknas, tankumynas, liepynas, pušynas, eglėlynas, beržynas, ažuolynas, žarynai* ir kt.) kaip senovės lietuvių gyvenamoji vieta yra *Bd* vienas svarbiausių leitmotyvų. Giria yra pastogė, gynėja nuo priešų, maisto, aprangos ir kitų buities reikmenų, turto tiekėja; ji – dvasinių poreikių teikėja, nes čia – maldos namai, dievų buveinė, amžinosios ugnies saugykla; čia vyksta religinės apeigos, aukojama dievams; ji – estetinio pasigėrėjimo objektas. Svarbiausioji ir lemiama pagonių ir krikščionių kova vyksta girioje, tad ji tampa istorijos liudininke:

Nu audrų ir wietrų sąnkrytas góliejė ant kíta kító sóraisgytas, pražílí aužoułaj, egles beržaj, pószys, winksznas, skrobłas, ousej, klewaj puwo ant kits kítu nu karszatęs išzwírtí; žiamę kriesdamis augantíms ant sawi sunams ir dókterims kėlejs kliebejs jau neapkabinamoms (*Bd* 13).

Iš *Bd* į *ALP* atėjo frazė *traškančios girios* „traszkancziomis giriomis“ (*ALP* 10) ← „traszkantiosí gírriesí“ (*Bd* 12), kurią pavaduoja sinonimiški pasakymai: „miszkai buvo teip tankūs ir didi“, „per medžių tankumą“ (*ALP* 10) ← „wíssodidiausės tankmės“ (*Bd* 31). Poemoje nuskamba girių naikinimo motyvas, ne kartą vaizdžiai *Bd* aptartas, reiškias senosios Lietuvos kaip girių civilizacijos žūtį:

Ežerais garsios Zarasų vietos,
Nors tamsios girios ir tena jau žuva!... (*ALP* 56).

Daukanto Lietuvos miškų aprašymas yra tautos laisvės ir galybės analogija. Vytautas Kubilius taikliai pastebėjo, jog „[t]ai – pasakojimo emocinis centras: čia žodis įgyja poetinio polėkio ir ekspresijos, bylodamas apie didingus ir svarbius dalykus, kurie ne tiek įvardijami, kiek nujaučiami“⁴².

Istorija nėra tik kovos. *Bd* aprašomi žmonės, jų kalba, *tikyba*, trobesiai, buities detalės, apranga, darbai, šventės, institucijos, prekyba, pinigai ir kt. Maironis *ALP* pradžioje ne iš *P*, o iš *Bd* perėmė *Lietuvos ūkės* gyventojų aprašymą ir pateikė jų gyvenimo detalių. Daukantas *Bd* sukūrė laisvo lietuvių gyvenimo paradigmos vertybinę struktūrą, kuri galėtų būti *viltis* („kótiní swietą wíltí“ *Bd* 127) ateinančioms kartoms. Maironis iš *Bd* turinio lygmens pirmiausia perėmė vyraujančias, pasikartojančias temas, motyvus, vaizdinius, gamtos figūras. Daukanto *Bd* sukonzentruotai minimos Žemaitijos, Aukštaitijos, Prūsijos, Latvijos ir LDK rytinių žemių aukštumose ir upių paslėniuose, pajūryje išlikusios mitologinės vietos (piliakalniai, ažuolynai, šventvietės), archajiškos gyvenvietės (kaimai / sodos, vienkiemiai, dvarai / rūmai, miestai), istorinės, legendinės asmenybės. Maironis *Bd* aprašytą Lietuvos istorinį kraštovaizdį akumuliavo, jo poemoje aptinkame nemažai ryškių detalių:

41 Plg. Maironis 2016.

42 Kubilius 1993, 41.

<i>Bd</i>	<i>Lietuva</i> , 1889 [?]
Ziamajtių wissós paszalys (3). Kórszo kunegajksztėje Curonija, Kurland wadinama (11). toie dalie Ziamajtiu, kórę senowie Parusió, szenden Parusais arba Prusajs wadén (3). wíssas uppys pijtinie įszlejtie tek nu tos kałwós i uksinė arba joudouję marę, tarp kórių dīdioses yra: Niperis, Tyrule ir Isteris arba Dunajus (2). uppis Wentą, Newieža, Dubioje ir kīttas (5). Zywilęs pas Naujepeli, Giedemīno Panemónie (124). Paskiaus wadīno jus dwarionīmīs, Gódiszkaj Dworzanin, iog pri rumū arba dwaro Kónegajszti gyweno (125).	Zemaicziu szalį (5). Matai ant Kurszo ten einant Ventą (12). Ką Prusu žemę kitąkart gynė (45). Dunojų atmen', lyg tenai buvę (58). Gražios pakalnės kalno Dubysos! (16). Jau pirmą kartą sprandas Kryžoko; Rankos smagumą musu Gedminą (31). Nemonas senas tadą atminęs (84). Ten balti kysza dvarai matyti (13). Tarp žaliu lapu raudonųj rumai (37). Ten balti rumai terp žaliu kloniu (65). Sziaudinį stogą, margą dvarelį (66).
Lėtuwių tauta yra jau rāndama gywenanťi uksīnūsī arba joudusiusī pamariusī sziaurēs linkon, noris ne Lėtuwejs; bet kītajs wardais, jau nu jōs budo, jau nu wījtos, kōrioie gyweno wadinama, beje: Indijonimis, Kijmarionīmīs, Skytajs ir Getais; kartajs Erulejs arba Gīrrulejs. Indijonīmīs wadīno jus, rasi nu to, iog swiets dar pasakomis mīnieję, iog nu Indijōs kīlīmo buvo, jau nu jū budo, dabōs ir tikybōs, koumī butīnaj Indijonīmīs pawiedawo (1).	Indijos dangų dēl jos apleido (6).

6 lentelė. *Bd* kraštovaizdžio motyvai poemoje *Lietuva*

Ir vėl norisi pastebėti, kad Daukanto recepcijos pobūdis *ALP* ir poemoje kiek išsiskiria. Poemą skirdamas Baranauskui, jis palietė sudėtingesnes temas, aktualesnes „mokslo vyrui“ (Daukanto frazė). Poemoje perimtas intertekstas apie Indijos dangų, nesutinkamas *ALP*. Maironis poemoje nurodo įkvėpimo šaltinius, kur, galima sakyti, apjungti Baranausko „Kalnai“ ir *Bd* jūros vaizdiniai:

Kalnai jį mokė mislies augsztybės,
Baltosios marės – jausmų gilybės,
Dangaus mėlynė – žodžių grazybės (L 58).

Daukantas pirmasis lietuviškai suformulavo jūros svarbą lietuvių gyvenime. Tiriant visus jo veikalus šiuo aspektu, matyti, kaip kiekviename iš jų gausėjo marinistinės leksikos ir vaizdinių. Jau *DARB* jis minėjo Baltijos jūrą, jos svarbą lietuvių gyvenime, prekybą gintaru. Čia jūros vaizdas perteikiamas žvalgantis į šaltinius, kuriuose jau-

čiama klasikinės retorikos įtaka. Iš Alberto Vijūko-Kojalavičiaus⁴³ perėmęs, *DARB* Lietuvos valstybę lygino su laivu, uola jūros vidury, kai aplink siaučia audros ir vilnys; kariuomenės vadą – su žveju, pavyzdžiui:

Nu smerty Myndawys karalaus Letuwos, uky pasekendusy sumyszymusy numu ir smarkiu antpouliu nepreteliu draskoma swirawa jau ant pragaru it ana waltys ant juras wylnymis (*DARB* [510]);

kursai it ansai dransus žweis iszkodamas łaimas, itupys iwalty niekin audromis ir skleid putas ont kupromis wyrstontiu wylniu (*DARB* 511);

Aiszkej gał Letuwa yr Zemajczius paliginti i aną 0ła wydurie juras esonty on kurios noris siaut isitutuses wylnis noriedamas aną pragary juras pagromsdity, wyinog wysu narsesnej aną užgawuses pates skistaj yr nikstaj, teip yr burej Križejwiu yr kytu križnesziu puoly ont Letuwiu Zemajcziu idant jus apkrykysztitum yr ju žiamy užimtum nes pyrmiaus patis užwyrta ne kaip Letuwius Zemajczius pargalieje (*DARB* 726).

Iš Konstantino Sirvydo žodyno Daukantas paėmė žodį *vilnios*⁴⁴. *DARB* šis žodis daugiausia apibūdina ugnies liepsną, karių būrių gausumą, pavyzdžiui:

po iu kojems wołojes wylnis lyipsnu ant murajs (*DARB* 449); nej wylnis lyipsnu uždektas pylys (*DARB* 469); leipsnas wylnymys wołojes (*DARB* 481);

kitas wylnis kryžnesziu pluda i Prusus (*DARB* 426); trymys žaroms bloszkies it juros wylnis i Prusus (*DARB* 467); suejtuotas tos Letuwos wylnis kur tiktaj užėje tynaj kuli yr wundeni belyka (*DARB* 670).

Daukantas, apsigyvenęs Rygoje, vėliau – Peterburge, galėjo įsižiūrėti į jūros platybes, savo darbuose ją vis dažniau minėjo. Pavyzdžiui, *Bd* linų lauką lygina su jūra „jau óssiėi joriu it juroie wīlnys“ (*Bd* 184). Marinistinės lietuviškos leksikos jis perėmė ir iš Martyno Liudviko Rėzos sudaryto dainų rinkinio (toliau – *RD*)⁴⁵, Kristijono Gotlybo Milkaus žodyno (pvz.: *bangą, banguoti*⁴⁶), todėl *Bd* jūros motyvas dažnesnis:

Ziamajtej szīpós juros, kajpo sziltesnemījī krasztī gywenantys, pīrmasejs yra buwusis, kórīj anapós jurôs sziaurės krasztus tórieiė łankyti ĩr jus sawo wardajs pramintī (*Bd* 21);

Patys wardaj juriniū wiejū Ziamajtiū kałboie szenden mīnawojemis ĩr žīnomis rodo, iog Ziamajtej tolīmus tolīmesnius sziaurės krasztus yra par jurą łankiusis (*Bd* 214);

Jis pasako, iog essós auszrīnis pajuris par 150 mīliū ilgas ĩsz jurós wīlniemis ĩszgraužtas, daug maraņgiū tóris kóremī gywenanti tauta wadīnama auszrienajs (aestuarīj), it pīrsz

43 Plg. „Praefens planè rei Litvanae naufragium, inter fubita mala deprehenfae, ab omnibus expectabatur. Inde velut decumano fluctu imminentibus extrinsecus hostibus jactabatur: inde per diffidia domestica laxatis compagibus vitium facere per se caeperat, ac propè folvi“ ([Vijūkas-Kojalavičius] 1650, 114).

44 Širvydas 1979, 468.

45 Pavyzdžiui, iš *RD*: „apdumamis smiltiemis, jau nudumamis“ (*Bd* 13); „išzmetantes só maurajs gintarus“ (*Bd* 215) ← „Sžemoms Smiltelemis apdumta, / Žaleis Maureleis apnešta“ (*RD* 104); „nesgi weje pakloti, dąngós apklóti o ałkune ar akmou pagalwī buo“ (*Bd* 36) ← „Kiemo Wejélės“ (*RD* 144).

46 Mielcke 1800, 20.

kajlinouczii krasztą essanti sałą Abalos arba Basileje arba Raumoniję wadīnama, ant kóri pawasarejs jurós wīlnys išzmetantes só maurajs gintarus (*Bd* 215);

begalīnes juras tywolawo (*Bd* [1]);

Birutę Pałangos pajurie wīssīms szenden yra žīnomis (*Bd* 152);

Kas dīdesnej po jurą mauriojentys ir jū wījnū ziamie gīntaraj tesantis rāndamis (*Bd* 184).

Su jūros ir marių vaizdiniu susijusią Daukanto leksiką gausiai perėmė aušrininkai. Marijus Jonaitis Daukantą ir Baranauską pavadino „‘Aušros’ romantinėmis atramomis“⁴⁷. Ne vienas Daukanto su jūros vaizdiniu susijęs žodis ar junginys į Maironio pirmuosius tekstus pateko, įsitvirtino ir išliko vėlesnėje poeto kūryboje, perimtas iš *Bd* ir aušrininkų tekstų. Pavyzdžiui, Tomo Žičkaus-Linkio poemoje „Byrutė“⁴⁸ gausu daukantizmo, atpažįstamų Maironio kūryboje. Žičkaus poemoje kuriamas tautinis lietuviškas tipažas (ant galvos žalių rūtų vainikas, gintaro karoliai, balti lininiai marškiniai, skaistumas, prisirišimas prie savo namų, dievų baimė); narsus Kęstutis ant žirgo audringo pajūrio peizaže, pasigrobiantis žinyčioje tarnaujančią deivės Praurimės vaidilutę, yra istorinis įvykis, plačiai pasakotas liaudyje ir literatūroje, vis dėlto poemos raiška rodo, kad autorius rėmėsi *Bd*, pavyzdžiui:

Ten ant augsztybės dangus ukanotas,
Dirvos aplinkui smiltynu apklotos,
Užia isz tolo vilniu didis plotas,
Mėlinos jurės nū vētru kilnotos.
Czia tai virszunē kalnelio sav riogso,
Apvainikūta puszelėmis gokso.

Debesys laksto, dangaus skliautē oszia,
Smiltys po žemę labai ukanoja,
Vėjas žaliuju puszeliu kasose,
Net iszsijųšęs baisingai riaumoja,
Szniokszczia toli kur, padangėse griauja,
Tai virszum juriu, virsz kalno kariauja.

Ir vėl nutilo, vėl vilnys nurimo,
Ir gaiszo josios krutinėj smiltyno;
Debesys vietoj ilgai czia nerimo;

Puszys palankios, augsztesnės elksnyno,
Paukszcziu rēksmingu kruva kartais kīla,
Pakelia balsa, sujudina tylą.

Bet-gi vėl marės jau pradeda szniokszti;
Vėjas nū kraszto smiltis virsz kilnoja;
Debesis drasko, szalin ima blokszti,
Szakas puszeliu mažai pagūdoja,
Bet laike vētros nustelbdino linksmą
Pusziu oszimą ir paukszcziu-gi riksmą.

Vakars apklotas jūdais debesėleis.
Jau suvis gesta auszra vakarinē,
Tik rausvai žvilga silpnais žiburėleis
Ir žiba placzios jurelės sziaurinėš.
Ant augszto kalno ugnij aukos svilo;
Melsvi-gi dumai dangun staigei kilo⁴⁹.

Maironis, atrodo, iš Žičkaus perėmė *Baltosios jurios* („Baltųjų jurių“ *ALP* 12 ← „baltuju juriu“⁵⁰), bet poemoje *Lietuva* parašo ir „Baltijos jurios“ (*L* 5), „Baltijos veido“ (*L* 6) ← „Ziamajtiu arba Baltijos jurą“ (*P* 12). Poetas tiesiogiai iš *Bd* ar iš Daukanto pasekėjų perėmė ir vartojo žodžius⁵¹, kurių neatsisakė ir vėliau:

47 Jonaitis 1993, 50.

48 [Žičkus-Linkis] 1885a, 43–46; [Žičkus-Linkis] 1885b, 102–105.

49 [Žičkus-Linkis] 1885a, 43–44.

50 [Žičkus-Linkis] 1885a, 44.

51 Jonas Bukantis rašė, kad Maironis „sudėtingiausius dalykus pasak[ė] trumpai ir aiškiai“, tačiau pateikdamas pavyzdžių, nurodė Daukantui būdingus žodžius (Bukantis 1993, 23).

<i>Bd</i>	<i>Lietuva, 1889 [?]</i>
wardaj patys upiū, mariū, krasztū tose wjto- se tebiera Lėtuwiskī, ir tejp Tyrāj, Tyrule, pąszū smłtiū wilnys (1). nu juros wilniū sókłota (2). begalīnes juras (3). Istris, Mare, Mariū – marine (5). bungiotī arba jaugtī (83). bugintī, bungiotī, iog kėldīno jurose audras nū kóriū wołojemis undenis putoiē (96).	Lipa į krantą ju vilnys surios, Putomis piktos grįžta atgalį (5). Bet kvėpė vėjas nu juriu szaltas (6). Jurios, jus placzios, jus begalinės (6). Macziau tes saulę ten vilnis baltas (6). Saulę, kad prausties į mares žengia (6). Jurių platybę Dievas sutvėręs (7). Vilnis gen vilnį, beg' laivas szarpei (39). Vilnimis laivas ilgai daužytas (43). Tenai Szeszupė szaunei bangūja (64). Lyg kad priesz audrą vandenys mariu (69).

7 lentelė. *Bd* leksika poemoje *Lietuva*

Koreguotina Speičytės mintis, kad Daukantas „nevartojo frazės *milžinų kapai*“⁵². Maironis, perimdamas frazę *milžinų kapai*, ALP parašė ją kabutėse, pridėdamas „žmonės“, paliko istoriko sakinio fragmentą „paprastai vadina ‘milžinų kapais’“ (ALP 22) ← „kòkės wjttàs paprastaj młžinū kapais wadin“ (*Bd* 115). Daukantas *Bd* pateikė ir milžino etimologiją: „nesgi žòdys młženas arba meldzionis paejt nu melstī“ (*Bd* 115). Maironis *milžino* figūrą vartojo poemoje *Lietuva*: „Buk pagarbints, pramynęs / Mums kaip milžinas kelia!“ (L 1); „Milžinus davė ką pranokėjus“ (L 30); „Kur didi vyrai – milžinai gulė“; „Ir apie laiką milžinu mąsto“ (L 32); „O iszverst sunku milžinu murą!“ (L 77); „Milžinu lizdas!“ (L 81); „Milžiną savo didžiu vadindamis!“ (L 83). Iš *Bd* Maironis perėmė *kapų*, kaip vieno svarbiausių Lietuvos istorinio ir kultūrinio kraštovaizdžio, detalę, glaudžiai susijusią su *milžino* figūra, garbingos lietuvių praeities istorijos atmintimi:

<i>Bd</i>	<i>Lietuva, 1889 [?]</i>
bet dar norieję patēs wjttàs ant kóriomis tajp garbin- gī ir narsī wiraj buo mīrusis, idant nienuko nebut palytemas ir pakòszinamas, todieł žambi smeginti, artī, kastī tokēs wjttàs arba łaukus tórieię sau óz wissudidiausę noudiemę ir tus, kórīj but drysusis jus ardyti kou smarkiausej karioię, kou nu to gał manytī, iog szenden dar sawó pramònī nieksaj nedrens jū kòszintī, negut wiresnybė lįjpanť, kòkės wjttàs pa- prastaj młžinū kapais wadin (115). par tokēs wjttàs arba kapus nauji wjjszkeli westī ar žwīsdrą išz tokiū kapū i kėli piltī, nieko tokio niera rąndama (115). ape Naujepili wadīnós swiets tokius kapus Łotewki, ta yra Lėtuwiū kapaj (149).	Garsi didvyreis, ką kapūsi gulė (3). Terp giriu žemės garbingą plotą, Kur didi vyrai-milžinai gulė (32). Nebgiedos giesmiu ant kapu jus (47). Kalbi keleiviui kapais galiunu (70). Kapu tai žemė, užmirszus karia (79). Nemons, Jūdvyžiū kapus užmatęs, Vilnis isztolo į szalį gena (79).

8 lentelė. *Kapų* motyvas *Bd* ir poemoje *Lietuva*

⁵² Speičytė 2012, 86.

Maironio kūryboje „balto senelio“⁵³ provaizdis taip pat sietinas su *Bd* tekstu:

70 ar 80 metų toris tegalieję pasijktī, kóri nu tajp ôrio ąmžiaus wadīno baltó gałwó: kajpogi szenden dar Létuwis ar Kalnienas gousdamos Wieszpatiou, Karalou, Kónegajksziou ar Jomilestaj wīsgalintem saka „Wieszpatie, pri tawa bałtos gałwos atejom pagoudos kłukī“ (*Bd* 123);

Be to pats jo ąmziós dīdīno dar jó orybę: nesgi senelys īszkarszēs 80 ar 90 metų tóris bałtajs rubajs apsīdareš, nu ko paprastaj ji baltó gałwó wadīno: kajpogi szenden dar senó iprotiú newen Jomilestą, bet īr pati Karalu noris it jaunyteli baltó gałwó wadīn nu jo ôrumo īr gôdôs, īr tejp sako „pas tawą bałtą gałwą atejom goustījs, arba pri tawo bałtós gałwos głaustījs“ (*Bd* 157).

Bd yra dingstis atsirasti Maironio tekstuose žirgo figūrai. *ALP* kabutėse cituojamas iš *Bd* paimtas sakinio fragmentas „ko nuliudai, ar ne žirgą pardavei?“ (*ALP* 20) ← „ko nuludaj ar ne žirgą pardawēs“ (*Bd* 187), prieš tai pasakant, kad „ir szendieną dar jaunūmenē turi didį prisiriszimą prie žirgelio-jūdbērēlio“ (*ALP* 20). *ALP* atpasakoja mas Daukanto tekstas apie žemaičių arklių veislę, o poemoje po eilučių „Gražu Reseiniūs ant szvento Jono / Kad žirgai źvengia Zemaiczių žemēs“ parašoma nuoroda: „Reseiniūse nū senovēs kasmetą ant szv. Jono yra paroda geriausiu arkliu Zemaiczių veislēs, todēl ju ir suveda czia didžia daugybę“ (*L* 18).

Senovės lietuvių moterų apibūdinimas *ALP* paimtas iš *Bd*. Toliau pateiktoje citatoje matyti, kad Maironis ne tik parafrazavo, bet perrašė visą sakinį, pakeisdamas tik veiksmažodžių formas, kabutėse parašė tik frazę „baltomis galvomis“, bet nepateikė jokios nuorodos į *Bd*:

Vasarą arē ir pjovē vienmarszkinei. Mergaitēs, nūtakos ir moteriszkēs plaukus pynē į bizas arba kasas ir ant galvos raisgē, arba supintas kaspinais užpakalyje nuleistas devėjo. Žmonos ir naszlēs baltais nūmetais mandagei savo galvas rutuliavo ir todēl „baltomis galvomis“ buvo vadinamos. (*ALP* 24) ← Motrīszkujū mažkou buo iwajresnis drabužis, mergajtes īr noukatas [nuotakas] sawa kassàs i bīzàs pījnę īr jēs kajp tinkamas ąnt gałwomis raisgę, kórios tånkej sóipintajs kaspīnajs pałajdas ózpakalie swyrawo. Zmonas īr naszles bałtajs nometajs mandagej sawo gałwàs rutuó, nu ko bałtomjs gałwomis wadīnos, [...] Motrīszkoses wasarą dīrbdamas po marszkīniū trusieje, īszeigīnió drabužió tīj patys buo baltī žitkoutī rasztinej sījonaj ir awałaj, noutakas ąnt gałwomis rutū wajnikus saksťi pałajdosī bīzosī ipintī kaspīnaj blizgieje, wījtoie žijminiū wīłnoniū, tokiomis pat kłasties marszkonomis sagiemis, kóres galieje kajp tinkamas nu wījno petio ar nu abudoms numesti, kórsaj abdaras dīdej jes gaszije, dīrwsōi pījwsōi, trusiedams it gólbej swyrawo (*Bd* 39–40).

Daukanto žodį *gulbis* Maironis pavartojo poemoje *Lietuva*: „Savę apsiautus, lyg matai gulbį“ (*L* 48). Maironis pamėgsta Daukanto įtvirtintą senovės lietuvių rūbų detalę *nuometą*, ir vyrų (žr. citatą apie dievaitį Pikulį), ir moterų svarbią aprangos dalį. Maironis *ALP* kario aprangos vaizdinį taip pat paėmė iš *Bd*:

⁵³ Žr. Speičytė 2012, 62.

Kareivis ėjo į karę meszkiniu ar briediniu kailiu apsimovęs, žvėrio galvą užvožęs ant savo galvos, o kartais tarp briedžio ar taurio ragų žirgo ūdegą užkiszęs (*ALP* 20–21) ← tą patę sermiegą arba kôbôtą aŋtsîmowęs meszkînô ar brîjđînô ar kîto kokio žwierîjs kajlô, i kôri tajp giebieië ĩsînertî, iog meszkînos ar brîjđînos galwîno apmowę pats sawą makaulę, ĩr iriedęs sawo akys i meszkos akys, nôsî i nôsys, ĩupàs i ĩupàs joie i karę. Dieł dîdesnęs dar neprietelû nugandôs aŋt sawo galwu tarp taurio ar brîjđio ragû arklîo oudegą ôżkîszo, o wejđą sawą dar mielîniemis ar aŋglîjî nutepę (*Bd* 188).

Taigi paskaičius pateiktas *ALP* ir *Bd* citatas, sunku nustatyti, kuri yra Daukanto, kuri – Maironio. Jis perėmė Daukanto sakinius, nenurodydamas šaltinio. Maironio iš *Bd* perimtos frazės leidžia teigti, kad Daukanto būta frazės meistro: traškančios girios, tankios girios, tamsūs miškai, milžinų kapai, vaisingi dirvonai, smilčių vilnys, begalinės jūros, karšti viesulai, probočių būdas, senovės raštai, mokyti vyrai, išblyškęs senis, rūstus veidas. Daukanto vaizdingi veiksmažodžiai ir įvairios jų formos išlaisvino Maironio kūrybiškumą. *Bd* stilius sankcionavo derinti aukštojo ir žemojo stiliaus leksiką, istorinį pasakojimą – su kasdienybės temomis, provokavo savarankiškai kurti tekstą. Tačiau jaunasis autorius, pamėginęs savarankiškiau rašyti, neišvengė netikslumų, pavyzdžiui:

ĕmĕ paprastai dżiovintą mĕsą ĩr žalius burokų lapus. Karĕs žygius tankiausei žiemos laikę atlikdavo (*ALP* 21);

Į dangų reikĕjo ĩr padoriems rĕplioti par labai augsztą ĩr žiaurų kalną; todĕl, kad lengvesnei tenai partektu, augindami numirĕlius, mĕcziojo į ugnį meszkos ar lûszies naugus (*ALP* 15) ← Pagal jû noumonęs i dangu ejtî ĩr dorîjsem, rejki par dîdej auksztą ĩr žiauri kalną rôppôtî i auksztîbęs, todieł, idant lengwesnej tînaj galietum ĩlîptî, numîrielus degindamis mieczioiusis i ugni meszkos ĩr louszîjs nagus (*Bd* 92).

ALP Daukanto *Bd* necituotas nė karto, jei citata laikytume kabutėmis įformintą monologinio tipo autorinę kalbą, „kurią sudaro kieno nors kito atskiri žodžiai, mintys, kito asmens sukurto teksto ištrauka su nurodomu tos svetimos kalbos autoriumi“⁵⁴. Tačiau, kaip buvo minėta, Maironis kabutėse rašė kai kurias Daukanto frazes, taip pat patarles, raudas, bet šaltinio nenurodė, matyt, traktuodamas tai kaip bendrąjį liaudies paveldą:

<i>Bd</i>	<i>P</i>	<i>ALP</i>
„Ulele! Ulele! kô numirĕ. (Tejsiaus reges bus Wĕlele ne ulele, dusze nełajdota wielĭ wadînos). Ar netórieiĕ gražę žmoną dajli žirgą, rintą ginklą, darbę szejminą, dîdius tórtus, łakius sakalus, grejtus pîedsakius? Kô numîre? Ulele! Ulele, kô	„Ulele, ulele, ko numirei? Ar neturejei greitą žirgą, lakius pedsekius? Ulele, ulele, ko	„ule, ule ko numirei, ar neturĕjei greito žirgo? ule, ule ko numirei, ar neturĕjei gero ginklo, turtingų namų, placzios giminĕs?“ (15).

⁵⁴ Labutis 2002, 359.

<i>Bd</i>	<i>P</i>	<i>ALP</i>
nepartekęs buvaj, kô stokoie kô numire? Ulele! Ulele! ar netôrteieį platę gîmîne, tórtingus gentys mejlingus bendrus, ko numirè? Ulele! Ulele! kô numirè kas tau kajtieie?“ (145).	numirei? Ar neturèjei gerą ginklą, turtin-gus namus, pla-czią gimine?	
„ejk sau warguti i antrą ļajmingesni gywenîmą, kamè ne tó Wokytems, bet tau Wokytej amžînaj wergaus [...] Strykowski in 1. c.“ (199–200).	Ulele, ulele, ko numirei?“ (35).	„eik, vargûli, į antrą gyvenimą daug laimingesnį, kur ne tu Vokieczems, bet tau Vokieczei wergaus“ (16).
„tou ugnale szwenta aplankę“ (110).		„jį szwentą ugnelę aplankę“ (17).

9 lentelė. *Bd* raudų citatos *ALP*

Daukantas pirmasis (iš jo mokėsi Baranauskas) gausiai vartojo tautosakinę poetiką, *Bd* sakinių ritmą stilizavo liaudies dainų pavyzdžiu, tai pratęsė Maironis.

ALP kabutėse ir kursyvu Maironis apie Vytautą ir jo epochą originalo kalba (užmiršęs savo skaitytoją) beveik tiksliai pacitavo Juozapą Ignotą Kraševskį iš veikalų *Vilnius*⁵⁵:

„Był to wielki swego czasu człowiek, dziki jeszcze dzikiej Litwy Bohater; jego życie jest najpoetyczniejszą epoką dziejów Litwy; spiew o nim, jesli poeta kiedy poważy się go spiewać, będzie poważnym homerycznym spiewem, pełnym prostoty i wielkości. W małym ciele nosił on tę nieugiętą duszę, dla której do końca życia nic niepodobnego nie było“ (ALP 119).

Vadinasi, rašydamas *ALP* Maironis žinojo, kad svetimą tekstą reikia nurodyti. Kodėl jis necitavo ir nenurodė Daukanto tekstų?

XIX a. pabaigos kultūrininkams sunkiai sekėsi rašyti lietuvių kalba, todėl daugelis neišvengė Daukanto teksto įtakos. Istorija buvo suprantama kaip pats tinkamiausias tautos žadinimo įrankis, tačiau lietuviška istorija buvo tik Daukanto. Tikėtina, kad kultūrininkai, suvokdami, jog mokslo požiūriu Daukanto tekstas yra pasenęs, traktavo jį kaip žodyno, o ne istoriografinį šaltinį, nors neišvengė ir turinio skolinių. Ne vienam Maironiui, rašiusiam Lietuvos istoriją, Daukanto tekstas buvo pagrindinis šaltinis. Pavyzdžiui, panašiai tuo pačiu metu Juozapas Radziukynas (1844–1925) *Ūkininke* (1890–1893) ir *Varpe* (1893–1895) skelbė *Lietuvos istoriją* (toliau – *RLI*). Jis, skirtingai negu Maironis, buvo baigęs Varšuvos universiteto Istorijos-filologijos fakultetą (1866–1871) ir turėjo geresnį pasirengimą tokio pobūdžio darbui. Susipažinus su jo istorijos ištraukomis, matyti, kad jis rėmėsi *Bd*, tačiau tekstą rašė savarankiškai. Kad būtų galima aiškiau pamatyti teksto kūrimo principus ir skirtumus, citatoje pateikiama visa Daukanto pastraipa apie lietuvių dievą Pikulą:

⁵⁵ Plg. Kraszewski 1838, 112.

<i>Bd</i>	<i>ALP</i>	<i>RLI 1890</i>
Tretesis stabas tretemiji ouksī buwes išz- blieszkęs senis rusto wejdo, barsdos nu- tysósęs ir iszdrīskósęs, gałwa bałtó nometó apgopta, nu wīssos sawo stowīlos pawie- dós i noumīrieli. Wađino ji smertió arba Gīłfinī, Pykoló arba Pīktkóló, Drebkóló, Dargónó, Gałunó, Pragartó, Jódó, Bubió, Ragotió, Kīpszó, Kełmó, Joudzió, Galgió, Wīłunó, Welnió, Bildziukó, Pīkczió, Tratin- tojo, nu žódiū pyktī, drebietī, dergtī, gałou- tī, pragaras, joudas, gałas, wīłtī, bīłdīetī, trafīntī, bugintī, bungioitī, iog kėldīno juro- se audras nū kóriū wołojemis undenis pu- toie, ir tejp tolaus, kórejs wardajs szenden dar Letuwiej Kalnienaj ir Zámajtej pīktą dwasę mīnawo. Cze tajpat rejek dar parser- gietī, iog praszalejtej neparmanīdamis Letuwiū kalbos, kózna priwałomą ipatingó Dījwó pramanę. Kajp Joręs Dījws wīs wej- sīs ir stejgęs, tajp Pykólis wīs najkīnęs. Trys kaukoles žmogaus, jautio ir arklīo pamau- tas ant ragofīniems stowieiuses paszietrie, małdant ji deginusis jem ant garbies taukū poudeli, dykęs jis wīssóbrangioiū daktū aukaj nu sawo garbintoiū, je tretioie dījno rekałaujentios aukos negawęs, tad paskou kraujó fīktaj begalema buwusi ji numaldyti. Jsz swieto rupesniū, wargū ir sopulū gie- riėies ir džiaugīs. Taj pat muszsis jem ant garbies žmonys ir gywolus, arklus, kiaulės ir ózius, koriū kraujó szwentą oužołą szlakstiusis, nu ko jis buk wīssadós žala- węs. Kajp Jóręs Dījws buwęs wīssīms małonió ir tajkió, tajp szis bajgió [baugiu – R. B.] ir nugoustió. Tajpat jis karojės ir kan- kénes tus, kórīj neklausiusis Kuriejū-Kurie- jó arba kórīj aukaudamis szyksztawusis. Wīssamī krasztī daug wījtū buwusiū jo au- koms dieł numaldimo jo rustybės ir dieł iszwengimo jo karonęs pawestū (95–96). Pykóló arba pīktojo Dījwo [...] (97).	Tretysis die- vaitis buvo iszblyszkęs, į numirėli panaszus, rusto veido senis; jo barzda buvo nutysusi ir iszdriskusi, galva baltu nūmetu ap- gobta; jį va- dino įvaires vardais: Gil- tinė, Pikū- lius, Praga- ras, Kipszas, Velnias ir k.; tankiausei buvo vadi- namas Pikū- liu, nes die- vaitis buvo piktas, ku- rio nugąsta- vo ir bijojo visi, jam ne- szė aukas isz krauju, idant kaip norint nu- maldytu jo rustybę (14).	Pikulis arba Pragartis. Dievas szii- tas buvo skaitomas už valdytoją karalystės po žemė ēsanczius arba pragaro, ir už rėdantį likimu numirusie nuodėmetų žmonių. Jis buvo įveidjtas paveiksle senio su žila barzda, iszblyszkusiu gy- miu, užkiutusiomis akimis ir su galva apriszta balta skara. Bijojosi jo visi, o ypacz moters ir vaikai. Jaigu kokia dermė patraukė ant saves dievų narsą, tai, pagal tų dienų tikėjimą pas lietuvius, kam isz tos dermės nē pasirodytų Pi- kulis, tas buvo ženklū, jogiai die- vai reikalauja aukų. Kad daromos aukos neatmaldavo nuo baisių atsilankymų jojo, tada privalu buvo szaukties prie krivio ir pra- szyti rodos. Szis-gi, tokiuose sy- kiuose, iszguldymas valią die- vų, reikalavo žmogiszkos aukos ir rodė asabą, kurio galva turėjo but paguldyta pakojoje stabo Pi- kulio. Paskesniuose amžiuose szii- baisi auka buvo užstojama krauju kunigo, kuris, padaręs sau žaizdą rankoje, isztekino kelis szlakus ant aukuro, priegtam da buvo pa- guldoma ant tojo aukuro galva betkokio verszio. Pikulis buvo di- deliai piktas, todėl jis buvo skai- tomas už padarytoją visokios ne- laimės. Jis atsiunte ant žmonių nuopoulius ir negandas, buvo ka- ralium duszių mirusiuų ir kanki- no pekloje nuszėngėlius. Ženklū jo buvo trys kiauszės žmogaus, jauczio ir arklīo. Pats Krivių-Kri- vaitis nesziuojosi su savim antyje jo stabelį (6).

10 lentelė. Parafrazės iš *Bd* apie Pikulą *ALP* ir *RLI*

Maironio poemoje *Lietuva* šį Pikulo apibūdinimą atpažįstame eilutėje: „Smertis išblyszkęs ir rustaus veido!“ (L 43). Speičytė pabrėžė, kad kaip ir kiekvienas reikšmingas poetas, Maironis ankstesniųjų kūrėjų „gatavas simbolines formas“ perėmė ir atmetė, perkūrė⁵⁶. Šis tyrimas rodo, kad poetas iš Daukanto *Bd* perėmė itin daug. Pirmasis *ALP* recenzentas Šliūpas ypač gyrė kalbą, kuri atitinka gyvosios kalbos ypatumus⁵⁷. Užbėgant į priekį kitam tyrimui, galima pasakyti, kad ir po *Bd*, *P* recepcijos (rezultatus planuojama paskelbti) Maironis sekė istoriko veikalų pasirodymą. Štai poeto eilėraščio *Trakų pilis* tema ir pirmosios strofos prototekstas yra paimtas iš *Lietuvos istorijos*:

Sziadien pamatai tos vietovės arba miesto ir pilies tebeyra, o szusnys yru sugriuvusių rumų apaugę krumais nū tolo riogso, o apkerpėję pamatų kuliai rodo rustą pavyzių [povyzių – R. B.] senų dienų buveinės Lietuvos ukės, kurioje bocziai prabocziai iszmingingai rėdydamiesi nekartą draudė savo ukės neprietelius⁵⁸.

Taigi Daukanto koncepcijų ir raiškos išplitimas lietuvių raštijoje ir literatūroje – ilgas, įdomus ir prieštaravimų sukeliantis procesas, reikalaujantis atskiro tyrimo.

Maironis 1906 m. Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui rašė, kad rengiasi lietuviškai pateikti *Historica evolutio doctrinae morum revelatae*, bet „sunku moksliską terminologiją pritaikinti“⁵⁹. Rašydamas *ALP* Maironis gausiai vartojo Daukanto *Bd*, remdamasis juo sukūrė savosios poezijos pagrindinį reikšmių karkasą⁶⁰.

3. APIBENDRINIMAS. Maironio, remiantis Daukanto žodžiais („nej pragmatizkos“), išsakytas kritiškas požiūris į *P* lėmė, kad daugelis tyrėjų, taip pat ir nūdienos, netyrė didžiulių *ALP* ir *Bd* sutapimų, gausių netiesioginių *Bd* citatų, raiškos skolinių.

Palyginus *Bd* ir *ALP* tekstus, nustatyta, kad istorijos pradžios skyriai (*ALP* 5–26) rašyti remiantis *Bd*, o ne *DARB*. *ALP* išangos poskyriai „Užgyvenimo vieta“ (*ALP* 10), „Tikėjimas“ (*ALP* 12–16), „Žinyczios“ (*ALP* 16–17), „Dvasiszki vadovai“ (*ALP* 17–18), „Ukiszka vyresnybė“ (*ALP* 18–19), „Pilės ir miestai“ (*ALP* 19–20), „Karionės“ (*ALP* 20–23), „Prekyba“ (*ALP* 23), „Namu gyvenimas“ (*ALP* 23–26) rašyti remiantis *Bd*. Ištyrus *Bd* recepciją *ALP*, nustatyti struktūros, turinio, raiškos sutapimai. *ALP* struktūrą Maironis formavo atsižvelgdamas į abu Daukanto veikalus (*Bd* ir *P*), tik šeštąjį (*ALP* 120–152) ir septintąjį (*ALP* 153–178) skyrius rašė remdamasis kitais autoriais, bet išlaikydamas istoriko leksiką ir daugelį kalbinės raiškos elementų. Todėl galima teigti, kad Daukanto tekstai buvo Maironiui žodyno, ypač istoriografinių terminų, pakaitalas. Aušrininkai ir kiti XIX a. pabaigos kultūrininkai rėmėsi ir kitomis kalbo-

⁵⁶ Speičytė 2012, 111.

⁵⁷ [Šliūpas] 1891, 623.

⁵⁸ Daukanto veikalo *Istorija žemaitiška* tekstas pradėtas spausdinti 1891 m. balandžio 1 d. laikraštyje *Vienybe Lietuvininku*. Laikraščio nr. 32 (rugpjūčio 12 d.) buvo išspausdintas XV skyrius „Kernius ir Gimbutas Lietuvos ir Žiamaiczių kuningaikszczių, jų karės su

Gudais, Lenkais ir Žuvėdais“, kuriame yra anksčiau pacituota vieta (Daukantas 1891, 386). Maironio eilėraštis *Trakei* išspausdintas 1892 m. (*Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga* 5, 35). Speičytė klaidingai nurodo „Trakių pilis“ (Speičytė 2019, 44).

⁵⁹ Maironis 2016, 73.

⁶⁰ Plg. Speičytė 2012, 245.

mis rašiusiais istorikais, tačiau Daukanto veikalai, pirmiausia *Bd*, žadino kalbinę atmintį, buvo istoriografinės leksikos aruodas ir įkvėpimo šaltinis.

Maironis *ALP* iš *Bd* perėmė pratarinės koncepciją ir netiesioginių citatų, bet ją gerokai sutrumpino. Pirmasis pratarinės sakinyje apie trapią žmogaus būtį nuolatinės pasaulio kaitos kontekste parafrazuotas pagal Daukanto *Bd* pratarinę. Maironis *ALP* pratarinėje praleido labai svarbią Daukanto mintį, kad žmogaus istorija užrašyta ne tik knygoje, bet ir protėvių kultūroje (kalboje, tautosakoje), tačiau ją atspindėjo tuo pačiu metu rašytoje poemoje *Lietuva*. Maironio pratarinės idėjos ir formuluotės aptinkamos kitų autorių istorijos vadovėliuose, todėl matyti, kad Daukanto pratarinės idėjos, kuriose atspindėta Herderio ir ano meto naujausia Vakarų mokslo mintis, plito XX a. pirmosios pusės lietuvių raštijoje per Maironio tekstus.

Bd intertekstai *ALP* ir poemoje *Lietuva* ne visada sutampa, nes Maironis, atsižvelgdamas į skaitytoją, istoriją artino prie jo pajėgumų, todėl Daukanto tekstą trumpino, atsisakydamas kai kurių idėjų, manieringesnės raiškos. Jis, atsižvelgdamas į veikalo žanrą ir adresatą, savo tekste Daukanto sintaksę ir kalbą paprastino, perrašė pagal aušrininkų leidinių rašomosios kalbos tendencijas.

Gausios *Bd* parafrazės Maironio ankstyvuosiuose tekstuose liudija kūrybinės vaizduotės tapatumą. Iš *Bd* buvo perimti kraštovaizdžio, jūros aprašymai, senovės lietuvių religija, išvaizdos ir būdo charakteristika. Maironis išreiškė ir per amžius besitęsiantį konfliktą su lenkais, bet nei *ALP*, nei poemoje lenkų kalbos ir kultūros spaudimo, skirtingai negu Daukantas, nesiejo su Katalikų bažnyčia.

Daukantas pirmasis gausiai vartojo tautosakinę poetiką, sakinių ritmiką kūrė remdamasis liaudies dainomis, tai pratęsė Maironis. Maironis iš Daukanto *Bd* perėmė istoriografinio teksto raišką. *ALP* gausu Daukanto ekspresyvesnių pasakymų, pavyzdžiui: „leido į svetimas szalis“ (*ALP* 23) ← „lejo i swetę szali“ (*Bd* 16); „galvas sudurę“ (*ALP* 24) ← „gatwàs sódórj“ (*Bd* 25); „Jaunūmenė teippat nelepinos ir neslinkiavo“ (*ALP* 25) ← „Jaunoumène teippat nelepīnos īr neslinkawo“ (*Bd* 25); „muko szalyn“ (*ALP* 21) ← „móko szalen“ (*Bd* 190); „vylyczia neparvertu“ (*ALP* 23) ← „parwierę jem wyliczi“ (*Bd* 210).

Gausūs Daukanto *Bd* intertekstai rodo, kad Lietuvos istorija Maironiui atsivėrė istoriko tekstų kalbine raiška, ir neradęs išraiškos atitikmenų, mažai papildydamas savąjį tekstą kitais autoriais, paliko daug šaltinio elementų.

Ištyrus Daukanto *Bd* įtaką Maironiui, nustatyta, kad patirtas didžiulis idėjinis ir estetinis poveikis. Daukanto raiškos įtaiga lėmė palyginti mažus 1906 m. leidimo taisymus, o dar daug kas užsiliko ir ketvirtajame (1926) leidime. Todėl Maironio istorijos populiarumas reiškė, kad Daukanto koncepcijos ir kalba XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje plito per poeto tekstus.

Literatūra ir šaltiniai:

ALP – [Maironis,] Stanyslovas Znavykas, *Apsakymai apie Lietuvos praeigą*, paraszė Stanyslovas Znavykas, 1886 Tilžė: Kasztu Lietuvos mylėtojų spausdinta pas O. v. Mauderodės, 1891 (<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1R0000122207>).

- ANDRIUKONIS, TOMAS (sud.), 2018: *Apie Maironį*. Maironio kritinės recepcijos rinktinė (1890–2010), Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- [ANONIMAS,] 1885: „Užpraszymas“, *Auszra* 7–8, 250.
- BASANAVIČIUS, JONAS, 1885: „Isz musu praeigos“, *Auszra* 4–5, 105–111.
- BASANAVIČIUS, JONAS, 1970: „Iš autobiografijos“, *Rinkiniai raštai*, paruošė D[anutė] Krištopaitė, Vilnius: Vaga, 5–52.
- Bd – [Simonas Daukantas,] *BUDA Senowes-Lėtuwiū Kalnienū ir Zámajtiū ĩszrasze [...] Jokyb's Łaukys*, Petropilie: Spaudinie pas C. Hintze, 1845 (http://www.epaveldas.lt/recordText/LNB/C1B0003125794/S.Daukantas_Buda_Senowes_Letuwiu_Kalnienu_ir_Zamajtiu.pdf?exId=316918&seqNr=1).
- BIRŽIŠKA, VACLOVAS, 1929: „Prakalba“, Simanas Daukantas, *Darbay senuju Lituwiiu yr Zemaycziiu 1822*, spaudai paruošė Vaclovas ir Mykolas Biržiškai, Kaunas: „Spindulio“ Bendrovės spaustuvė, [1–6].
- BONDA, MORENO, 2018: „Ką reiškia būti romantiku, arba kaip užsienietis skaito Daukantą“, *Kultūros barai* 4, 25–31.
- BRAZAITIS, JUOZAS, 1959: „Maironis“, *Lietuvių enciklopedija* 17, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 113.
- BUKANTIS, JONAS, 1993: „Maironio darbuotė terminijos baruose“, *Maironis ir Lietuvos istorija*. Mokslinės konferencijos, skirtos Jono Mačiulio-Maironio 130-osioms gimimo metinėms, medžiaga, redakcinė komisija: Marijus Jonaitis, Alfredas Tytmonas, Aleksandras Žalys, Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 22–25.
- DARB – [Simonas Daukantas,] *Darbay senuju Lituwiiu yr Zemaycziiu*, 1822; VUB RS: f. 1–D 104 (rankraštis, vadinamasis *Jurgio Platerio nuorašas*).
- [DAUKANTAS, SIMONAS,] 1891: „Kernius ir Gimbutas Lietuvos ir Žiamaiczių kunigaikszcziiu, jų karės su Gudais, Lenkais ir Žuvėdais“, *Vienybe Lietuwininku* 32, rugpjūčio 12 d., 386.
- DONSKIS, LEONIDAS, 1993: „Maironis lietuviškosios istoriografijos ir istoriosofijos paradigmu kontekste“, *Maironis ir Lietuvos istorija*. Mokslinės konferencijos, skirtos Jono Mačiulio-Maironio 130-osioms gimimo metinėms, medžiaga, redakcinė komisija: Marijus Jonaitis, Alfredas Tytmonas, Aleksandras Žalys, Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 13–22.
- DRAGENYTĖ, RAMUTĖ, 2019: „Maironio literatūros istoriografija“, *Maironio balsai. Kūryba, veikla, atmintis*. Kolektyvinė monografija, sudarytojas Manfredas Žvirgždas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 458–508.
- GIEDA, AURELIJUS, 2013: *Istoriografija ir visuomenė: istoriko profesijos ir istorinės kultūros aspektai Lietuvoje 1883–1940 m.* (daktaro disertacija), Vilnius: Vilniaus universitetas.
- GIEDA, AURELIJUS, 2017: *Manifestuojanti Klėja. Istorikai ir istorika Lietuvoje 1883–1940 metais*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- GIEDA, AURELIJUS, 2019: „Maironio istoriko fenomenas“, *Maironio balsai. Kūryba, veikla, atmintis*. Kolektyvinė monografija, sudarytojas Manfredas Žvirgždas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 376–409.
- GRIŠKAITĖ, REDA, 2013: „*Auszra* ir Teodoras Narbutas“, *ALt* 15, 191–270.
- JAKŠTAS, JUOZAS, 1974: „Lietuvos aušrinė istoriografija“, *L. K. M. Akademijos Suvažiavimo Darbai* 8, Roma, 221–240.
- JONAITIS, MARIJUS, 1993: *Poetas ir visuomenė XIX–XX amžių sankirtose*, Klaipėda: Eldija.

- [KLIMAITIS, PRANAS,] 1912: *Lietuvos istorija*, Vilnius: M. Kuktos spaustuvė.
- KRASZEWSKI, JÓZEF IGNACY, 1838: *WILNO. OD POCZĄTKÓW JEGO DO ROKU 1750, KRASZEWSKIEGO, TOM I*, w Wilnie: w dru[k]arni S. BLUMOWICZA (http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/applet?mimetype=image%2Fxdjvu&sec=false&handler=djvu_html5&content_url=%2FContent%2F329185%2Findex.djvu&p=5).
- KUBILIUS, VYTAUTAS, 1993: *Romantizmo tradicija lietuvių literatūroje*, Vilnius: Amžius.
- L – Kl. J[onas] Maculevičius, *Lietuva*. Maironio rankraščio faksimilinis leidimas, parengė Inga Liepaitė, Paulius V. Subačius, 2018, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- LABUTIS, VITAS, 2002: *Lietuvių kalbos sintaksė 2*, trečiasis pataisytas leidimas, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- [LEPARSKIENĖ, LINA,] 2019: „Simono Daukanto istorija – Simonas Daukantas istorijai“, *Būdas [Liaudies kultūra]* 3, 1–7.
- MAIRONIS, 1892: „Trakei“, *Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga* 5, 35.
- [MAIRONIS,] St. Garnys, 1895: *Terp skausmu į Garbę*: Poėma iš dabartinių laikų, Tilzėje, Spaus-ta kasztu E. Jagamasto.
- MAIRONIS, 1906: „Atsakymas mano kritikui“, *Vilniaus žinios* 254, lapkričio 14 d., 1–2.
- MAIRONIS, 2016: *Laiškai. Atsiminimai*, sudarytojas ir parengėjas Eugenijus Žmuida, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- MIELCKE, CHRISTIAN GOTTLIEB, 1800: *Littauifch=deutsches und Deutch=littauifches Wörter=Buch, worinn das vom Pfarrer Ruhig zu Walterkehmen ehemals heraus gegebene zwar zum Grun-de gelegt, aber mit sehr vielen Wörtern, Redens=Arten und Sprüchwörtern zur Hålfte vermehret und verbessert worden von Christian Gottlieb Mielcke, Cantor in Pillckallen [...]*, Königsberg, 1800. Im Druck und Verlag der Hartungschens Hofbuchdruckerey.
- MLI – *Lietuvos istorija*. Su kunigaikščių paveikslais ir žemlapiu, parašė Maironis (Š. M-lis), Trečią kartą atspaus-ta ir partaisyta, Išleista Lietuvių Laikraščio pinigais, Petropilis, Ekate-rinski kan. No. 10, 1906.
- MLP – *Maironio raštai 4. Lietuvos praeitis*. Ketvirtoji laida, Kaunas: [s. n.], 1926.
- P – [Simonas Daukantas,] *Pasakojimas apej Wejkalus Letuwiū tautos senowie*, kuri trumpaj apraszia Jonas Ejnoras, [Varniai, apie 1850–1854], I dalis; VUB RS: f. 1-F 171.
- RD – *Dainos oder Litthauische Volkslieder gesammelt, übersetzt und mit gegenüberstehendem Urtext herausgegeben von L. J. Rhesa, Dr. d. Theol. und Phil. ordentl. Professor d. Theol. und Dir. des Litthauischen Seminars auf d. Universität zu Königsberg; nebst einer Abhandlung über die litt-hauischen Volksgedichte*. Königsberg: Druck und Verlag der Hartungschens Hofbuchdrucke-rei, 1825.
- RLI – [Juozapas Radziukynas,] *Lietuvos vaikas*, 1890: „Lietuvos istorija“, *Ukininkas* 5, 69–70.
- SPEIČYTĖ, BRIGITA, 2012: *Anapus ribos. Maironis ir istorinė Lietuva*, Vilnius: Lietuvių litera-tūros ir tautosakos institutas.
- SPEIČYTĖ, BRIGITA, 2019: „Maironio Pavasario balsai: lyrikos rinkinys“, *Maironio balsai. Kū-ryba, veikla, atmintis*. Kolektyvinė monografija, sudarytojas Manfredas Žvirgždas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 29–141.
- SUBAČIUS, PAULIUS, 1999: *Lietuvių tapatybės kalvė: tautinio išsivadavimo kultūra*, Vilnius: Aidai.
- ŠIRVYDAS, KONSTANTINAS, 1979: *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas. Dictionarum trium lingua-rum*, įvadą ir žodyno rodyklę parengė Kazys Pakalka, Vilnius: Mokslas.

- [ŠLIŪPAS, JONAS,] J. S. Kūksztis, 1883a: „Simanas Daukantas, Lietuvos rasztininkas“, *Auszra* 1, 13–15.
- [ŠLIŪPAS, JONAS,] J. S. Kūksztis, 1883b: „Simanas Daukantas, Lietuvôs rasztininkas“, *Auszra* 2, 41–43.
- [ŠLIŪPAS, JONAS,] J. S. Kūksztis, 1883c: „Simanas Daukantas, Žamaicziu rasztininkas“, *Auszra* 8–10, 249–254.
- [ŠLIŪPAS, JONAS,] Bomba, 1891: „Vistorija arba Apsakymai apie Lietuvos praeigą. Paraszė Stanyslovas Zanavykas 1886. – Tilžė 1891 m. Kasztu Lietuvos mylėtojų spausdinta pas O. V. Mauderodės. – Szalių 186“, *Vienybe Lietuvininku* 52, gruodžio 30 d., 623–624.
- TUMAS, JUOZAS, 1924: *Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. „Apžvalgos“ grupė. Jonas Maironis-Mačiulis*, Kaunas, Marijampolė: „Dirvos“ B-vės leidinys.
- TUMAS, JUOZAS, 1925: *Lietuvių literatūros draudžiamajo laiko paskaitos. Antanas Vienažindys, Antanas Kriščiukaitis, Ksaveras Sakalauskas, Martynas Jankus*, Kaunas: Valstybės spaustuvė.
- VENCLOVA, TOMAS, 1991: „Laimėi, Maironis“, *Vilties formos. Eseištika ir publicištika*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 282–289.
- [VIJŪKAS-KOJALAVIČIUS, ALBERTAS,] 1650: *Historiae Lituanae pars prior [-posterior]. Ps. 1: De rebus Lituatorum ante susceptam Christianam religionem, conjunctionemque Magni Lituaniae Ducatus cum Regno Poloniae, libri novem, auctore p. Alberto Wiiuk Koiatowicz Soc. Iesu s. th. d., Dantiszci: Sumptibus Georgii Förster.*
- VOLDEMARAS, A[UGUSTINAS], 1906a: „Maironis. Lietuvos istorija. Su kunigaikščių paveiks-lais parašė (sic!) Maironis (S. M-lis). Trečią kartą atspausta ir partaisyta 1906. Išleista Lie-tuvių Laikraščio pinigais. 259. 12°“, *Vilniaus žinios* 242(560), spalio 31 d., 3.
- VOLDEMARAS, A[UGUSTINAS], 1906b: „Maironis. Lietuvos istorija... Su kunigaikščių pa-veiks-lais parašė (sic!) Maironis (S. M-lis). Trečią kartą atspausta ir partaisyta 1906. Išleista Lietuvių Laikraščio pinigais. 259. 12°“, *Vilniaus žinios* 277(595), gruodžio 12 d., 4.
- ZABORSKAITĖ, VANDA, 1987: *Maironis*, antras leidimas, Vilnius: Vaga.
- ZUSI, PETER A., 2007: „Kein abgefallenes Blat ohne Wirkung geblieben‘: Organicism and Pluralism in Herder’s Metaphorics of Culture“, *Die frühe und späte Herder: Kontinuität und / oder Korrektur*, herausgegeben von Sabine Groß und Gerhard Sauder, Heidelberg: Synchron, 89–97.
- ŽALTAUSKAITĖ, VILMA, 2013: „Pasaulietinių dalykų – rusų kalbos, literatūros, tėvynės is-torijos ir geografijos – mokymas dvasininkų rengimo įstaigose (XIX amžiaus antroji pusė)“, *ALt* 15, 293–330.
- [ŽIČKUS-LINKIS, TOMAS,] 1885a: „Byrutė“, *Auszra* 2–3, 43–46.
- [ŽIČKUS-LINKIS, TOMAS,] 1885b: „Byrutė“, *Auszra* 4–5, 102–105.
- ŽMUIDA, EUGENIJUS, 2019: „Maironio istoriosofija Lietuvos istorijoje“, *Maironio balsai. Kū-ryba, veikla, atmintis*. Kolektyvinė monografija, sudarytojas Manfredas Žvirgždas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 410–457.
- [ŽVIRGŽDAS, MANFREDAS,] 2019: „Ivadas“, *Maironio balsai. Kūryba, veikla, atmintis*. Kolek-tyvinė monografija, sudarytojas Manfredas Žvirgždas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tau-tosakos institutas, 9–28.

Roma Bončkutė

RECEPTION OF SIMONAS DAUKANTAS'S *BŪDAS*
IN MAIRONIS'S *APSAKYMAI APIE LIETUVOS PRAEIGĄ* (1891)

Summary

This article investigates the influence of Simonas Daukantas's (1793–1864) book *BUDA Senovės-Lėtuvių Kalnienų ir Zámajtių* (*The Character of the Lithuanian Highlanders and Samogitians of the Old Times*) (1845; hereafter *Bd*) on Jonas Mačiulis-Maironis's (1869–1930) *Apsakymai apie Lietuvos praeigą* (*Stories about Lithuania's Past*) (1891; hereafter *ALP*), which was reprinted in 1893 and 1906 as *History of Lithuania*. The fourth reprint in 1926 was titled *Lithuania's Past*. Maironis's work was popular and used as a textbook, so it had a significant impact on Lithuanian readers.

Although the introduction "Užgyvenimo vieta" ("Place of residence", p. 10) and chapters "Ukiszka vyresnybė" ("Heads of State", pp. 18–19), "Pilės ir miestai" ("Castles and Cities", pp. 19–20), "Karionės" ("Battles", pp. 20–23), "Prekyba" ("Trade", p. 23), "Namų gyvenimas" ("Home Life", pp. 23–26) are obviously based on Daukantas's *Bd*, the author never mentions this fact.

Moreover, it seems that Maironis was influenced by Daukantas's style, which he emulates, at times employing the elements of essay and poetry, or using long rhythmic sentences, which are sometimes reminiscent of hexameter and other times of Lithuanian folk song melodies and rhythms.

Along with a significant part of Daukantas's style and vocabulary, Maironis absorbed his dominant themes, motifs, personalities and places, images of daily life and nature. Maironis not only repeats all this in his *ALP* but also transfers them to his poem *Lietuva* (*Lithuania*).

ROMA BONČKUTĖ
Filologijos katedra
Klaipėdos universitetas
Salomėjos Nėries g. 5
LT-92227 Klaipėda, Lietuva

Gauta 2019 m. liepos 22 d.

Tekstologijos skyrius
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6
LT-10308 Vilnius, Lietuva
el. p.: romabonckute@gmail.com

ARCHIVUM

Lithuanicum 21, 2019

Leidžiamas kartą per metus / Annual

DAILININKAS

Alfonsas Žvilius

MAKETUOTOJAI

Nijolė Juozapaitienė

Saulius Juozapaitis

REDAKTORĖS

Irena Štikonaitė

Jūratė Sviackevičienė

KOREKTORĖ

Aldona Kaluinienė

Lietuvos
mokslo
taryba

ARCHIVUM *Lithuanicum*

21 tomo (2019) leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA pagal Valstybinę

lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024

metų programą (projekto finansavimo

sutartis Nr. S-LIP-19-12)

REDAKTORIŲ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

ARCHIVUM *Lithuanicum*

Lietuvos istorijos institutas

Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius, Lietuva

www.istorija.lt/journals/archivum-lithuanicum/

Tel. (+370 5) 261 44 36

SPAUSTUVĖ / PRINTER

UAB Petro ofsetas

Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius, Lietuva

Tel. (+370 5) 273 33 47

2019 12 03

Tiražas 250 egz.